

ВЛАДА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
КОМИТЕТУ ЗА ПРАВА ДЕТЕТА УЈЕДИЊЕНИХ НАЦИЈА

ДРУГИ И ТРЕЋИ ПЕРИОДИЧНИ ИЗВЕШТАЈ
О ПРИМЕНИ КОНВЕНЦИЈЕ О ПРАВИМА ДЕТЕТА

Децембар, 2014. године

САДРЖАЈ

	Пара.	Страна
УВОД	1-3	5
I. Опште мере примене(чл. 4, 42 и 44, став 6)		
А. Законодавне, стратешке и друге мере усмерене остваривању права детета у складу са Конвенцијом (члан 4.и 41.)	4-8	6
Б. Механизми на националном и локалном нивоу (Институционална заштита права детета)	9-20	7
В. Међународна сарадња	21-23	9
Г. Приближавање начела и одредби Конвенције о правима детета (члан 42. и 44., став 6)	24-29	10
Д. Финансијска средства усмерена деци	30-38	12
II. Дефиниција детета (члан 1)	39	14
III. Општи принципи (чл. 2, 3, 6 и 12)		
А. Недискриминација (члан 2)	40-45	15
Б. Најбољи интереси детета (члан 3)	46-48	17
В. Право на живот, опстанак и развој (члан 6)	49-53	17
Г. Поштовање мишљења детета (члан 12)	54	19
IV.Грађанска права и слободе (чл.7, 8, 13-17, 28 став 2, 37 тачка (а) и 39)		
А. Пријава (регистрација) рођења, име и држављанство (члан 7.)	55-61	19
Б. Очување идентитета (члан 8.)	62	21
В. Слобода изражавања и право на тржење, примање и давање информација(чл. 13. и 17.)	63	21
Г. Слобода мисли, савести и вероисповести (члан 14.)	64	22
Д. Слобода удруживања и мирног окупљања (члан 15.)	65	22
Ђ. Заштита приватност и угледа (члан 16.)	66-67	22
Е. Приступ информацијама из различитих извора и заштита од материјала штетних по њихово добро (члан 17.)	68-69	23
Ж. Забрана мучења или другог окрутног, нехуманог или понижавајућег поступка или кажњавања, укључујући и телесно кажњавање (чл. 28., став 2 и 37. тачка (а))	70-73	23
З. Мере за подстицање физичког и психолошког опоравка и друштвене реинтеграције детета жртве (члан 39.)	74	25
	Пара.	Страна

V. Породична средина и алтернативна нега

(чл. 5,9-11,18.(ставови 1 и 2), 19-21,25,27 (став 4) и 39

А. Породична средина и родитељско вођење у складу са развојним способностима детета (члан 5.)	75	25
Б. Заједничка одговорност родитеља, помоћ родитељима и пружање услуга дечје заштите (члан 8.)	76	26
В. Одвајање од родитеља (члан 9.)	78	26
Г. Поновно спајање породице (члан 10.)	79	26
Д. Издржавање детета (члан 27. став 4)	80	26
Ђ. Деца лишена породичне средине (члан 20.)	81-82	27
Е. Периодична провера збрињавања (члан 25.)	83	27
Ж. Усвајање, државно и међудржавно (члан 21.)	84	28
З. Незаконито одвођење и задржавање детета (у иностранству) (члан 11.)	85	28
И. Злостављање и занемаривање, укључујући физички и психолошки опоравак и друштвену реинтеграцију (чл. 19. и 39.)	86-90	28

VI. Сметње у развоју, основно здравље и социјална помоћ

(чл. 6, 18 (став 3), 23, 24, 26, 27 (ставови 1-3) и 33)

А. Деца са инвалидитетом (члан 23.)	91-93	30
Б. Опстанак и развој (члан 6. став 2)		31
В. Здравље и здравствене заштита (члан 24.)	94-97	31
Г. Социјална заштита, службе и установе за бригу о деци (чл.26. и 18. став 3)	98	32
Д. Животни стандард (чл. 27. ст.1-3)	99-100	33
Ђ. Злоупотреба наркотика, дувана, алкохола и других супстан	101-103	33
Е. Мере за заштиту деце чији су родитељи у затвору и деце која живе у затвору са својим мајкама	104	35

VII. Образовање, слободно време и културне активности

(чл.28, 29, 30 и 31)

А. Право на образовање, укључујући струковну обуку и усмеравање (члан 28.)	105-110	35
Б. Циљеви образовања у вези са квалитетом образовања (члан 29)	111-112	37
В. Права на културу деце која припадају староседелачким и мањинским групама (члан 30.)		38
Г. Образовање о људским правима и грађанско образовање	113	38
Д. Одмор, игра, слободно време, рекреација и културне и уметничке активности (члан 31.)	114-115	38

VIII. Мере посебне заштите (чл.22, 30, 32-36, 37(б -д),38,39 и 40)

А. Деца избеглице и интерно расељена деца,

Пара.

Страна

деца без пратње/тражиоци азила, деца мигранти (члан 22.)	116-117	39
Б. Деца у оружаним сукобима, укључујући право на физички и психички опоравак и друштвену реинтеграцију (чл. 38. и 39.)	118	40
В. Деца у случајевима искоришћавања, укључујући физички и психолошки опоравак и социјалну реинтеграцију (чл. 32., 33., 34. и 35.)	119-127	40
Г. Деца на улици	128	43
Д. Деца у сукобу са законом, жртве и сведоци	129-131	43
Ђ. Програми обуке за стручне особе које су укључене у систем малолетничког законодавства	132-134	44
Е. Деца припадници мањина или аутохтоне/староседалачке групе (члан 30.)	135	45
Примена Конвенције о правима детета на територији АП Косово и Метохија	136-142	46

Анекс 1

Анекс 2

УВОД

1. У складу са обавезама преузетим приступањем Конвенцији о правима детета, Република Србија¹ као држава уговорница, према члану 44, став 1.б Конвенције, подноси Комитету за права детета Други и трећи периодични извештај Републике Србије о примени Конвенције о правима детета који је израђен у складу са важећим Смерницама специфичним за споразум у погледу форме и садржаја периодичних извештаја које подносе државе уговорнице, усвојене 23. новембра 2010. године, имајући у виду резолуцију Генералне скупштине А/RES/68/268, од 9. априла 2014. године.

2. Извештај се састоји из три дела: Први део прати примену Конвенције и препоруке Комитета добијене приликом разматрања иницијалних извештаја, други део је састављен од статистичких и других података и трећи део садржи преглед усвојених стратешких и законских документа релевантних за права детета и доступне преводне на енглески језик. Иако Косово и Метохија представља саставни део Републике Србије, што је потврђено и резолуцијом Савета безбедности УН 1244, надлежни органи Републике Србије нису у могућности да спроводе Конвенцију на делу своје територије, имајући у виду да је управљање Покрајином, на бази поменуте резолуције, поверено Привременој административној мисији УН на Косову (УНМИК).

3. Израду Извештаја координирала је и припремила Канцеларија за људска и мањинска права. У његовој изради учествовали су државни и покрајински органи², као и релевантне организације цивилног друштва за заштиту права детета: тадашње Министарство рада, запошљавања и социјалне политике, Министарство просвете, науке и технолошког развоја, Министарство здравља, Министарство унутрашњих послова, Министарство спољних послова, тадашње Министарство правде и државне управе, Министарство одбране, Министарство културе и информисања, Министарство омладине и спорта, Комесаријат за избеглице и миграције, Канцеларија за Косово и Метохију, Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва, Републички завод за статистику, Покрајински секретаријат за здравство, социјалну политику и демографију, Покрајински секретаријат за спорт и омладину, Покрајински секретаријат за образовање, управу и националне заједнице, Центар за права детета – организација која координира рад Коалиције за мониторинг права детета у Србији и Удружење PRAXIS. Извештај је усвојен на седници Савета за права детета 9. априла 2015. године. Сходно члану 44. тачка 6. Конвенције о садржини извештаја биће упознато целокупно цивилно друштво и шира јавност.

I. Опште мере примене (чл. 4. 42. и 44. став 6)

¹ Децембра 1990. године СФРЈ је ратификовала Конвенцију о правима детета. Република Србија преузела је обавезе које проистичу из Конвенције („Службени лист СФРЈ – Међународни уговори”, број 15/90 и „Службени лист СРЈ”, бр. 4/96 и 2/97). Савезна Република Југославија је маја 2002. године ратификовала Факултативни протокол о продаји деце, дечјој проституцији и дечјој порнографији и Факултативни протокол о учешћу деце у оружаним сукобима („Службени лист СРЈ – Међународни уговори” број 22/02)

² У извештају се користе називи државних органа који су учествовали у његовој изради под наведеним називима сагласно тада важећем Закону о министарствима из 2012. године.

А. Законодавне, стратешке и друге мере усмерене остваривању права детета у складу са Конвенцијом (чл. 4. и 41. Конвенције)

4. У Републици Србији (РС) спроводи се процес опсежних друштвених, политичких и економских реформи. Усвојени су бројни стратешки документи, материјални и процесни закони и ратификовани међународни уговори. Споразум о стабилизацији и придруживању са Европском Унијом (ЕУ) ступио је на снагу 1. септембра 2013. године. Овај статус захтева даље усклађивање националног законодавства са стандардима или прописима ЕУ³, начелима и одредбама Конвенције и других међународним докуменатима, а пре свега њихово пуно спровођење које се односи и на област остваривања права детета.

Препорука 8. CRC/C/SRB/CO/1

5. У извештајном периоду РС је потписала **Трећи Факултативни протокол уз Конвенцију о правима детета о поступку по притужби** 28. фебруара 2012. године и показала спремност и опредељеност за заштиту права детета. У складу са препоруком потврђена је *Конвенција о заштити деце и сарадњи у области међународног усвојења и Конвенција Савета Европе о заштити деце од сексуалног искоришћавања и сексуалног злостављања*, такође је ратификована *Међународна конвенција о заштити свих лица од присилних нестанака, Конвенција УН о смањењу броја лица без држављанства, Конвенција Савета Европе о борби против трговине људима; Европска конвенција о екстрадицији са додатним протоколима; Конвенција о високотехнолошком криминалу и Додатни протокол уз Конвенцију о високотехнолошком криминалу који се односи на инкриминацију дела расистичке и ксенофобичне природе извршених преко рачунарских система; Конвенција Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици.*

6. У оквиру Међународне организације рада (МОР) РС је чланица бројних конвенција, истичемо Конвенцију МОР бр. 138 о минималним годинама запошљавања и Конвенције МОР бр. 182 о најгорим облицима дечјег рада и препоруке МОР бр. 190 о забрани и хитној акцији за укидање најгорих облика дечјег рада.

7. Усвојен је велики број стратешких документа и законских прописа који садрже мере за унапређење и заштиту права детета (преко 80 закона) као што су: Закон о основама система образовања и васпитања (2009), Закон о социјалној заштити (2011), Закон о изменама и допунама закона о здравственој заштити (2012), Закон о парничном поступку (2011), Закон о извршењу и обезбеђењу (2011), Законик о кривичном поступку (2012). Овако велики број прописа треба у пуној мери ускладити што доводи до пропуста у пракси. Заштитник грађана је израдио и представио Преднацрт закона о правима детета⁴ крајем 2011. године. Процес успостављања система базираног на владавини права још увек траје и одликује се константним унапређењем знања професионалаца за примену права детета.

³ Национални програм за усвајање правних тековина ЕУ за период 2013-2016

⁴ <http://www.ombudsman.rs/attachments/Nacrt%2009.11.11..doc>

Препорука 10. и 12. CRC/C/SRB/CO/1

8. **Национални план акције за децу (НПА)** представља општу политику земље према деци и један је од најсвеобухватнијих, најутицајнијих и најцитиранијих докумената који се тичао дечјих права⁵. НПА није ревидиран према плану у 2010. години, а његова имплементација праћена је на системски начин само од стране појединих овлашћених субјекта. Министарство унутрашњих послова (МУП) је сачинило Секторске акционе планове за праћење спровођења Акционог плана Националне стратегије за превенцију и заштиту деце од насиља и Акционог плана Националне стратегије за младе усвојеним у складу са приоритетима из НПА, у које је укључило 42 организационе јединице (27 полицијских управа и 15 организационих јединица у седишту министарства). Локалне акционе планове за децу донеле су 23 локалне самоуправе. Може се констатовати да је *Савет за права детета* у извештајном периоду успешно спровео део својих задатака, али улога координације између државних органа и других актера у друштву је изостала. Савет је имао одређену станку у раду, од организовања националне конференције *За безбедно детињство* (крај 2010), на којој су представљени резултати једногодишњег мониторинга примене Акционог плана Националне стратегије за превенцију и заштиту деце од насиља. Влада је јануара 2014. године реактивирала рад Савета за права детета.

Б. Механизми на националном и локалном нивоу (Институционална заштита права детета)

9. У извештајном периоду нису промењене секторске надлежности у области права детета. Најзначајнију улогу имају ресорна министарства у области социјалне политике, образовања, здравља, унутрашњих послова, првосуђа, културе и информисања, омладине и спорта.

10. Усвајањем Закона о министарствима 26. јула 2012. године престала је да ради Управа за људска и мањинска права, која је као орган управе радила у оквиру тадашњег Министарства за људска и мањинска права, државну управу и локалну самоуправу. Основана је **Канцеларија за људска и мањинска права** (КЈМП), која врши стручне послове за потребе Владе и надлежних министарстава који се између осталог односе на заштиту и унапређење људских и мањинских права, праћење усаглашености домаћих прописа са међународним уговорима и другим међународноправним актима о људским и мањинским правима и питањама положаја припадника националних мањина. КЈМП је преузела надлежности у вези са спровођењем политика и пројеката који се односе на социјално укључивање Рома, координира и надзире рад ресорних министарстава која спроводе своје мере предвиђене Стратегијом за унапређење положаја Рома. Иницирала је успостављање механизма за праћење примене препорука из Универзалног периодичног прегледа и уговорних тела УН.

⁵ „Анализа законодавства Републике Србије са аспекта права детета“, Центар за права детета www.cpd.org.rs и УНИЦЕФ, децембар 2010 - јануар 2011. године <http://www.unicef.rs/analiza.zakonodavstva-republike-srbije.html>

11. Усвајањем *Закона о управљању миграцијама*, Комесаријат за избеглице, наставља рад под називом *Комесаријат за избеглице и миграције* у складу са надлежностима утврђеним овим законом и раније усвојеним Законом о избеглицима.

12. *Тим за социјално укључење и смањење сиромаштва* пружа подршку потпредседнику Владе и Републичком секретаријату за јавне политике да координира, надзире и извештава о активностима Владе у области социјалног укључивања. Први национални извештај о социјалном укључивању и смањењу сиромаштва урађен је 2011. године.

13. Од значаја за права детета је оснивање следећих тела Владе: *Савет за праћење и унапређење рада органа кривичног поступка и извршење кривичних санкција према малолетницима* (2009), *Савет за особе са инвалидитетом* (2013) и *Савет за младе* (2014).

14. Народна скупштина спроводи своје активности у области заштите права детета кроз рад посебног *Одбора за права детета*, који је основан јула 2012. године, чиме је институционално потврђена опредељеност да се питања права детета нађу у фокусу реформских процеса у Србији. На седници марта 2013. године, Одбор је једногласно усвојио иницијативу Инцест Траума Центра - Београд⁶ и преузео улогу званичног предлагача предлога за укидање застарела сексуалних деликата над децом (члан 108. Кривичног законика). Одбор је организовао бројна јавна слушања. Правима детета се бави и Одбор за људска и мањинска права и равноправност полова.

Препорука 14. CRC/C/SRB/CO/1 и 17.CRC/C/OPAC/SRB/CO/1

15. Међународни координациони комитет за независна државна тела за заштиту и унапређење људских права је у марту 2010. године *Заштитнику грађана* (Заштитник) доделио статус „А“ чиме је потврђено да је то независна институција успостављена у складу са Париским принципима. Заштитник је одређен да обавља послове Независног националног механизма за превенцију тортуре на националном нивоу (НПМ). У обављању ове нове надлежности, Заштитник посебно сарађује са Покрајинским омбудсманом АП Војводине и девет удружења са којима је склопљен споразум о сарадњи на систематском праћењу положаја лица лишених слободе и појаве тортуре у појединим областима.

16. *Заменик Заштитника грађана за права детета* постављен је у октобру 2008. године, чиме је спроведена препорука Комитета. Заштитник је 2009. године образовао Савет за права детета као стручно и саветодавно тело. У АП Војводини независни надзор над заштитом права детета обавља заменик Омбудсмана за права детета. Заменик Заштитника грађана за права детета и заменик покрајинског омбудсмана за права детета чланови су Европске мреже омбудсмана за децу (ENOC) у чијем раду активно учествују. Одлуком о Заштитнику грађана - град Београд, прописано је да грађански бранилац одређује свог заменика који је специјализован за обављање послова који се односе на заштиту права детета.

⁶ <http://www.incesttraumacentar.org.rs/index.php?lang=sr>

17. Заштитник је овлашћен да контролише поштовање права грађана, утврђује повреде учињене актима, радњама или нечињењем органа управе, ако се ради о повреди **републичких закона, других прописа и општих аката**. Односи између Заштитника и Покрајинског омбудсмана и јединица локалне самоуправе надлежних за питања заштите права грађана заснивају се на међусобној сарадњи, у оквиру надлежности Заштитника утврђених чланом 35. Закона о заштитнику грађана. Заштитник подноси Народној скупштини редован годишњи извештај⁷.

18. **Панел младих саветника** је саветодавно тело Заштитника, који чини тридесеторо деце узраста 13-17 година из целе Србије, изабраних уз поштовање начела територијалне заступљености, родне равноправности и учешћа деце из осетљивих група. Током 2013. године дебатовали су са децом и одраслима о примени физичког кажњавања и позитивном родитељству у васпитању и дисциплиновању деце.

19. Према **Закону о Војсци Србије**, члан 29, демократску и цивилну контролу Војске Србије врше Народна скупштина, Заштитник грађана и други државни органи у складу са својим надлежностима, грађани и јавност.

20. Народна скупштина је изабрала **Повереника за заштиту равноправности** у мају 2010. године. Панел младих Повереника за заштиту равноправности *Истеривачи дискриминације* основан је током 2012. године, чиме је деци омогућено да изразе своје мишљење о појави и узроцима дискриминације, као и да предложе превентивне програме и активности, за које сматрају да би постигле највише ефеката код младих. Повереник подноси годишњи извештај Народној скупштини⁸.

В. Међународна сарадња

21. Одвија се интезивна међународна сарадња која се огледа кроз стручну и финансијску подршку реформским процесима у РС коју пружају представници међународних организација и агенција, с друге стране РС учествује у раду међународних и регионалних организација, на међународним форумима, семинарима. Велики број програма подршке усмерен је на јачање капацитета ОИД, као и изградњу партнерског односа са носиоцима јавне власти. У циљу редовног информисања о положају деце у Србији, учињеном напретку и кључним питањима за њихово унапређење, посебно маргинализоване деце, организовани су бројни семинари, конференције и јавна слушања.

22. Примери сарадње: „Програм сарадње између Владе Републике Србије и УНИЦЕФ-а за период 2011-2015“ и припремљен средњорочан извештај о спровођењу активности у оквиру Програма; РС се априла 2011. године придружила кампањи УН „Плаво Срце против трговине људима“; пројекту СЕ „Руке штите и негују, не кажњавају - подигнимо руку против физичког кажњавања деце“; од ратификације „Ланзароте конвенције“ РС учествује у раду тела СЕ и прати њену примену и у раду Мреже националних координатора за праћење спровођења

⁷ Годишњи ивештаји на енглеском језику: http://www.ombudsman.rs/index.php/lang-sr_YU/izvestaji/godisnji-izvestaji

⁸ <http://www.ravnopravnost.gov.rs/en/reports/annual-report>

Стратегије за права детета 2012-2015 CE; ОЦД Инцест Траума Центар - Београда је званичан носилац Кампање за заустављање насиља над децом „1 од 5“ (2011 – 2014); учешће у европским иницијативама Декаде инклузије Рома и припреми Декларације о Ромима CE (2010).

23. Према статистици Европског суда за људска права, крајем септембра 2013. године, против РС поднето је 11.950 представки, што чини 10,7% од укупног броја представки пред судом. Већина пресуда до сада се односи на предуго трајање судских поступака и неизвршење домаћих пресуда. Све пресуде и најважније одлуке се преводе и објављују на интернет адреси Министарства правде, као и у „Службеном гласнику РС“. Поједине пресуде Европског суда за људска права се односе на заштиту права детета: В.А.М. против Србије, 2007; Томић против Србије, 2007; Јевремовић против Србије, 2007; Дамњановић против Србије, 2008; Фелбаб против Србије, 2009; М.В. против Србије, 2009; Стојановић против Србије, 2009; Димитријевић, Јаковљевић против Србије, 2010; Кривошеј против Србије, 2010; Вељков против Србије, 2011; Зорица Јовановић против Србије, 2013.

Г. Приближавање начела и одредби Конвенције о правима детета (члан 42 и 44, став 6.)

Препорука 22. CRC/C/SRB/CO/1 и 13, 19. CRC/C/OPAC/SRB/CO/1

24. Једна од надлежности скупштинског Одбора за права детета је праћење примене Конвенције о правима детета. Тадашња Радна група за права детета, која потом прераста у Одбор, организовала је први семинар о Закључним разматрањима и препорукама Комитета у априлу 2009. године. Народни посланици су детаљно упознати са садржајем Конвенције, механизмом надзора њене примене, са обавезама државе и стањем дечјих права у РС.

25. У МУП-у је формирана Радна група за координацију активности на спровођењу одредби Конвенције која је сачинила Анализу примене закључних препорука Комитета из свог делокруга за период јун 2008 - децембар 2011. године и припремила План реализације одредби Конвенције, у чије спровођење је укључено 18 организационих јединица у седишту министарства. Конвенција са Факултативним протоколима, поднети иницијални извештаји РС о њиховој примени и Закључне препоруке Комитета доступни су на интернет адресама релевантних државних органа, независних регулаторних тела⁹ и ОЦД. На интернет адреси КЉМП¹⁰ доступан је и *Извештај о остваривњу права детета у Републици Србији из угла деце и младих* који је други извештај деце – Коалиција деце и младих о примени Конвенције.

26. Покрајински секретаријат за здравство, социјалну политику и демографију АП Војводине штампа и дистрибуира публикацију *Дете има право да зна своја права* са циљем упознавања деце најстаријег предшколског узраста и њихових родитеља са принципима и одредбама Конвенције од 2007. године кроз годишњи тираж од 20 000 примерака. У публикацији су права

⁹Доступно на интернет адреси МУП-а www.mup.gov.rs линк „Деца и полиција“ http://www.mup.gov.rs/cms_cir/decaipolicija.nsf/index.html

¹⁰ <http://www.ljudskaprava.gov.rs/index.php/ljudska-prava-cir/konvencije/55-konvencija-o-pravima-deteta>
http://www.ljudskaprava.gov.rs/images/izvestaj_dece_i_mladih_2012_-_eng.pdf

из Конвенције дата кроз стих и цртеж прилагођена дечјем узрасту. Публикација је штампана на језицима (српски, мађарски, румунски, русински, словачки, хрватски) који су у службеној употреби на територији АП Војводине и на ромском језику.

33. Ученици у свим разредима основне и средње школе се о правима детета и одредбама Конвенције упознају у оквиру једаног од два обавезна изборна предмета - Грађанско васпитање, и у оквиру предмета Социологија и Устав и право грађана у средњој школи.

27. *Правосудна академија*¹¹ започела је са радом 1. јануара 2010. године и наставила са обукама које је до тада обављао Правосудни центар. Академија спроводи обуку за судије, тужиоце, адвокате и полицијских службеника који према Закону о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица морају да прођу обуку. Поред њих на организованим семинарима укључени су и социјални радници и специјални педагози из центара за социјални рад који раде са децом у сукобу са законом и запослени у установама система који раде са децом у сукобу са законом као и представници институција који раде са жртвама. Посебни семинари односе се на обавезе које је РС преузела потписивањем или припремама за потписивање споразума и конвенција, као и на сензибилизацију правосуђа за одређене теме као што су рањиве групе, дискриминација и насиље у породици. Пракса је да се посебни семинари за одређену годину касније укључе у редовни програм обуке¹².

28. Обуке о људским правима, као и о правима детета, спровode се у органима на републичком, покрајинском и локалном нивоу и у независним државним телима за заштиту људских права у оквиру њихових редовних и пројектних активности. Обуке се врше и у сарадњи са релевантним организацијама цивилног друштва. *Служба за управљање кадровима* припрема за Владу предлог програма општег стручног усавршавања државних службеника и организује стручно усавршавање сагласно усвојеном програму.

Препорука 16. CRC/C/SRB/CO/1 16. CRC/COPSC/SRB/CO/1

29. Национална дечја линија за помоћ деци **НАДЕЛ – СОС** број, покрива територију целе државе, бесплатна је, поверљива, анонимна телефонска линија, 24 сата дневно је доступна деци и младима са циљем да их оснажи у превазилажењу бројних развојних и социјалних изазова одрастања, али и да их информише, едукује и заштити од свих облика насиља. Број је веома лак за памћење **0800-123456**. На телефонској линији ради 25 саветника: педагога, психолога, социјалних радника, лекара и правника. Теме о којима су деца и млади најчешће разговарали са саветницима су: психосоцијалне теме (1/4 разговора), вршњачки односи (сваки пети развијени разговор), насиље и злостављање (12%), тражење информација (12%). Највише позива је из Београда, а углавном се јављају деца узраста 10-12 година, док су позиви младих од 16-18

¹¹ http://pars.rs/home/stalna_obuka/maloletnici.html

¹² Поједине теме семинара: УН Конвенције, стандарди и пракса Комитета, Забрана дискриминације - домаћи и међународни стандарди, семинари из области људских права, Европска Конвенција о људским правима и основним слободама, пракса Европског суда за људска права, семинари за адвокате Адвокатске коморе Србије о малолетницима, о малолетним лицима жртвама трговине људима

година ређи, али продубљенији. Саветници који се јављају на телефон дају информације на који начин се може решити пријављени проблем, које кораке треба предузети и којим редоследом. У обавези су да одмах обавесте и активирају *Републичку инспекцију* када су у питању случајеви са III нивоа насиља која даље предузима активности у оквиру своје надлежности. Саветници у складу са протоколом бележе потребне информације, електронским путем шаљу у *Јединицу за превенцију насиља* која све протоколе прати и чува. Током 2013. године НАДЕЛ је имао 119.435 примљених позива и 1.479 развијених позива - што је 9.415 примљених и 400 развијених позива више него у 2012. години. Од јануара 2014. године рад дечије линије се не финансира пројектно већ је њено финансирање прешло у надлежност државе и позиви су бесплатни. **СОС телефонска линија за пријаву насиља у школама – 08000 200 201** отворена је у децембру 2011. године са циљем да се насиље заустави и спречи, да се за ученике створи безбедно окружење и пруже услови за несметано учење. Телефон је намењен деци, родитељима, свим запосленима у образовним установама, и онима који се на различите начине баве питањем превенције насиља (могу се обратити на телефон од 8.30-16.30 сати). За рад на СОС линији за пријаву насиља у школама обучено је 60 саветника у сарадњи са УНИЦЕФ-ом и Националном дечијом линијом НАДЕЛ. У МУП-у осим бесплатних бројева **192** и **193**, као и мејл адресе info@mup.gov.rs на које се грађани (укључујући и децу), могу обратити полицији за помоћ, на веб сајту постављене су и мејл адресе: childprotection@mup.gov.rs, која је намењена заштити деце од злоупотреба и искоришћавања путем Интернета, као и ukp@mup.gov.rs. На ове адресе могу се доставити пријаве кривичних дела, односно затражити помоћ и заштита полиције. Од 2013. године успостављена је и **Европска СОС линија за несталу децу - 116000**. Министарство здравља је 2008. године увело и комуникацију са грађанима преко **Белог телефона**, односно говорног аутомата и смс-а, путем кога грађани, укључујући и децу могу постављати питања и износити жалбе из делокруга рада и надлежности Министарства здравља. Услуга ове врсте је доступна 24 часа дневно, 7 дана у седмици. Телефонско саветовалиште *Деца Србије*, чији је основни циљ стално унапређење квалитета здравствене заштите мајке и детета, започело је са радом 8. марта 2014. године у 14 домова здравља, са тенденцијом проширења ове услуге у свим домовима здравља у земљи у којима су обезбеђени услови. То представља имплементацију добре праксе телефонског саветовалишта **Хало беба** где је у периоду од 2001-2011. године, остварено 942.797 телефонских разговора. Према подацима УНИЦЕФ-а, овај сервис је повезао око 200.000 породиља са патронажом на терену. Сервис добија податке о новорођеним бебама од породилишта, позива мајку да закаже прву посету и прослеђује информације о породици и локалном дому здравља. Од 2012. године сервис прикупља и информације о здравственим и психосоцијалним ризицима новорођене деце, како би се њиховим породицама обезбедила потребна додатна помоћ. Републички фонд за здравствено осигурање преузео је обавезу финансирања телефонског саветовалишта од 1. јула 2014. године.

Д. Финансијска средства усмерена деци

Препорука 18. CRC/C/SRB/CO/1

30. Финансирање средстава која су усмерена деци обавља се из средстава републичког буџета, буџета територијалне аутономије и буџета јединица локалних самоуправа, средстава донација, кредита и других извора. Буџети индиректних буџетских корисника укључени су у буџете оснивача. Услуге и интервенције којима се остварују права детета финансирају се из буџета јединица локалне самоуправе¹³ и из покрајинског буџета. Буџети министарстава која су задужена за права детета сваке године утврђују се Законом о буџету за одређену годину. У пракси још увек није обезбеђена једнообразност у начину исказивања података о посебним издвајањима за децу, што отежава праћење и анализирање¹⁴. Из буџета се издвајају средства за удружења.

Препорука 20. CRC/C/SRB/CO/1

31. Прикупљање података о деци врши се из различитих извора, министарства имају своје системе за прикупљање података у зависности од надлежности, такође податке прикупљају и друге институције у оквиру појединих области рада. Од посебног значаја је обрада података Републичког завода за статистику (РЗС) који редовно објављује публикације, студије и анализе.

32. *ДевИнфо база* је база података која је намењена за праћење друштвеног развоја. РЗС је у сарадњи са УНИЦЕФ-ом развио општинску ДевИнфо базу¹⁵ преко које се може доћи до великог броја података из области образовања, здравља и социјалне заштите за сваку од 174 општине у РС. Ова база података ажурира се два пута годишње и садржи 166 социо - економска показатеља разврстана према полу, старости и другим варијаблама.

33. Пројекат *Пружање унапређених услуга на локалном нивоу - ДИЛС*¹⁶ у оквиру једне од компоненти има увођење јединственог електронског вођења евиденције и документације у центрима за социјални рад и домовима за смештај корисника који ће омогућити аутоматско генерисање свих података који се о корисницима евидентирају као и интегрисање у јединствен информациони систем. Целокупан процес вођења случаја и вођења евиденција и документације о пруженим услугама и корисницима електронски је уређен. У 2013. години реализоване су 32 обуке које је похађало 600 запослених у центрима за социјални рад који су обучени за рад у новом оперативном систему.

34. Министарство надлежно за социјалну заштиту (МРЗСП) је 2011. године отворило базу података о социјалном профилу локалних самоуправа и тиме преглед дистрибуције главних социјалних давања која се обезбеђују из републичког буџета. У сарадњи са *Републичким заводом за социјалну заштиту* (РЗСЗ) за потребе реформе прикупљања и обраде података спроведена је анализа *Усклађивање индикатора социјалне заштите за потребе националног извештавања по међународним уговорима и донетим националним стратешким документима*.

¹³ Према *Првом националном извештају о социјалном укључивању и смањењу сиромаштва* (2011) између локалних самоуправа постоје велике разлике у погледу финансијских могућности, ресорна министарства и службе имају недовољно развијене информационе системе о реализацији буџетских средстава, најосетљивије друштвене групе често нису упознате са својим правима и немају утицај на креирање буџета

¹⁴ Донето је *Упутство за израду програмског буџета*, фебруар 2014.

¹⁵ <http://devinfo.stat.gov.rs/diSrbija>

¹⁶ Пројекат се реализује у министарствима надлежним за област социјалне политике, здравља и образовања

Један од циљева анализе био је да се изврши усклађивање са садржајем смерница уговорних тела УН, додатним питањима која се достављају земљи уговорници и закључним запажањима комитета на извештаје о примени ових уговора. Резултати анализе у потпуности су увршћени у иновирану евиденцију и документацију које од 2013. године воде установе у систему социјалне заштите кроз успостављено информатичко радно окружење.

35. *Институт за јавно здравље Србије „Др Милан Јовановић Батум”* 2013. године је дефинисао сет података и индикатора за праћење појаве злостављања, занемаривања и експлоатације деце, који укључује и сексуално злостављање, израдио је електронску базу за прикупљање података и започео са формирањем *Регистра деце са сумњом на злостављање и занемаривање*. Формирано је 160 тимова у здравственим установама које шаљу извештаје Институту о сумњи на злостављање и занемаривање деце. Такође, успоставља се вођење *Регистра деце са сметњама у развоју*.

36. Успоставља се *Јединствени информациони систем у просвети*, кога чине обједињени подаци из евиденција свих установа о деци и ученицима, родитељима, старатељима, хранитељима и запосленима, којима се одређује и потребна образовна, социјална и здравствена подршка.

37. *Центар за заштиту жртава трговине људима* је републичка установа социјалне заштите основан априла 2012. године, и води јединствену базу података о жртвама трговине људима у РС.

Препорука 24. CRC/C/SRB/CO/1

38. Доношењем **Закона о удружењима** (2009) створен је правни оквир за оснивање и деловање удружења и страних удружења у РС. Влада је 2010. године основала *Канцеларију за сарадњу са цивилним друштвом*¹⁷ која обавља послове који се односе на старање о усклађеном деловању органа државне управе и подстицање сарадње органа државне управе са удружењима и другим ОЦД. Сарадња државних органа са цивилним сектором одвија се у изради стратешких докумената, законских прописа, обуци и стручном усавршавању, превентивним акцијама, у заједничкој имплементацији партнерских пројеката, учешћу на округлим столовима и конференцијама.

II. Дефиниција детета (члан 1.)

39. Корисници социјалне заштите, према члану 6. **Закона о социјалној заштити** могу бити домаћи и страни држављани и лица без држављанства, у складу са законом и међународним уговорима. Према члану 41. малолетно лице (дете)¹⁸ и млада особа до 26. године корисници су права или услуга социјалне заштите када им је услед породичних и других животних

¹⁷ <http://civilnodrustvo.gov.rs/en/> Пројекат Јачање дијалога и сарадње Владе Републике Србије и цивилног друштва у погледу стварања подстицајног окружења за развој ОЦД реализован је 2012.

¹⁸ Устав Републике Србије под дететом подразумева лице које није пунолетно, односно које није навршило 18 година живота

околности, угрожено здравље, безбедност и развој, односно ако је извесно да без подршке система социјалне заштите не могу да достигну оптимални ниво развоја. Према **Закону о младима** омладина или млади су лица од навршених 15 година до навршених 30 година живота.

III. Општи принципи (чл. 2. 3. 6. и 12.)

A. Недискриминација

Препорука 26. (CRC/C/SRB/CO/1)

40. Сваком детету, односно малолетнику **Законом о забрани дискриминације** гарантују се једнака права и заштита у породици, друштву и држави, без обзира на његова или лична својства родитеља, старатеља и чланова породице. **Повереник за заштиту равноправности** је 2013. године припремио **Посебан извештај о дискриминацији деце**, према коме су дискриминацији најчешће изложена деца ромске националне мањине и деца са сметњама у развоју и инвалидитетом. До дискриминације је најчешће долазило у предшколским установама и школама, најчешће из разлога не предузимања адекватних превентивних мера и изостанка правовремене реакције одговорних лица у ситуацијама када је до дискриминације већ дошло. Деца ромске националне мањине су чешће жртве дискриминаторног вршњачког поступања. Деца са сметњама у развоју и инвалидитетом налазе се у неповољнијој позицији и међу децом без родитељског старања¹⁹. Повереник је од 2011. до 1. октобра 2013. године покренуо девет антидискриминационих парница, од којих су се четири односиле на дискриминацију деце и младих, поднео је укупно десет захтева за покретање прекршајних поступака, од којих су се три односила на децу. Од укупно 149 препорука четири су биле у вези са децом и то све током 2011. године. Од 15 издатих упозорења, два су се односила на децу.

41. За спровођење **Стратегије за унапређивање положаја Рома у Републици Србији**²⁰ донета су два акциона плана, за период 2009 - 2011. и 2013 - 2015. године којима су дефинисани приоритети предвиђени за сваку од 13 области од значаја за унапређивање положаја Рома.

42. У складу са одредбама Конвенције и релевантним прописима о правима детета Влада је јуна 2013. године усвојила **Стратегију превенције и заштите од дискриминације** у чијој изради су учествовали надлежни државни органи и релевантне ОЦД у циљу спречавању дискриминације и унапређивања положаја девет најрањивијих друштвених група (жене деца, особе са инвалидитетом, старије особе, ЛГБТ особе, националне мањине - у оквиру које су посебно издвојени Роми, избеглице, интерно расељена лица и припадници других угрожених мигрантских група, особе чије здравствено стање може бити узрок дискриминације, припадници малих верских заједница и верских група) и Акциони план за њено спровођење до

¹⁹ <http://www.ravnopravnost.gov.rs/sr/publikacije/svi-smo-jednaki-i-mo%C5%BEemo-zajedno>

²⁰ У току је израда Полазне студије за нову Стратегију за унапређивање положаја Рома.

2018. године. КЉМП, у сарадњи са службом Повереника за заштиту равноправности, из средстава ИПА 2011. спроводи пројекат „Спровођење антидискриминационих политика”.

43. У извештајном периоду донет је сет нових закона у области образовања којим је омогућено да сва деца буду укључена у образовни процес. Усвајањем **Закона о основама система образовања и васпитања** 2009. године уведено је инклузивно образовање. Извршене су две измене и допуне закона: 2011. године прецизније су уређена питања вођење евиденција и јавних исправа, улога националних савета националних мањина у ситуацијама у којима се у већини одељења образовно-васпитни рад остварује на језику националне мањине и рад интерресорних комисија (уместо препоруке изабраног лекара, комисије дају мишљење по питањима додатне подршке у образовању и уписа у школу за децу са сметњама у развоју); 2013. године унете су измене које се односе на приступ образовању на свим нивоима деци, ученицима и одраслима са сметњама у развоју и инвалидитетом, као и лицима смештеним у установама социјалне заштите, лицима на болничком или кућном лечењу, смањење стопе осипања из система образовања и васпитања, организација учења језика за децу прогнаних или расељених лица или лица која су враћена у земљу на основу споразума о реадмисији, улоге андрагошког асистента. Закон предвиђа да се за ученике са сметњама у развоју и инвалидитетом прилагођавају уџбеници у складу са њиховим потребама, као и да им се пружа друга (додатна) подршка на начин уређен посебним прописом **Правилником о додатној образовној, здравственој и социјалној подршци детету и ученику**.

44. Различите потребе деце из друштвено осетљивих група којима је услед социјалне ускраћености, сметњи у развоју, инвалидитета, тешкоћа у учењу и других разлога потребна додатна подршка у образовању, здравству или социјалној заштити процењују и прате локалне комисије које укључују представнике ова три ресора. Процена се заснива на целовитом и индивидуализованом приступу, заснованом на једнаким могућностима у сагледавању потреба детета и ученика, са циљем да се пружањем одговарајуће подршке омогући друштвена укљученост кроз приступ правима, услугама и ресурсима. Предвиђена је додатна подршка у набавци и прилагођавању уџбеника и наставних средстава (на пример, на Брајевом писму), асистивне технологије, ангажовању педагошког асистента и/или личног пратиоца као и друге стручне особе за подршку, васпитање и образовање у развојној групи или у школи за образовање ученика са сметњама у развоју. Развојем инклузивног образовања укидају се препреке са којима су се Роми суочавали у образовању, али је потребна континуирана подршка посебно на локалном нивоу како би се започети процеси наставили и одржали. Деца са изузетним способностима имају право на образовање које уважава њихове посебне образовне и васпитне потребе у редовном систему, у посебним одељењима или посебној школи. Страни држављани и лица без држављанства имају право на образовање и васпитање под истим условима и на начин прописан за домаће држављане.

45. Спровођење принципа недискриминације у полицијској пракси подразумева једнако поступање према сваком малолетном лицу у свим организационим јединицама полиције. У кривичним и прекршајним предметима, малолетно лице није обавезно да се изјашњава о својој

националној припадности. Малолетник према коме је примењено полицијско овлашћење информисе се усмено/уручењем обрасца о праву на заштиту од дискриминације.

Б. Најбољи интереси детета (члан 3.)

Препорука 28. CRC/C/SRB/CO/1

46. **Изменама и допунама Закона о здравственој заштити**, 2011. године, унапређена су права пацијената, односно права детета. Дете са навршених 15 година живота, способно за расуђивање и самостално доношење одлука има право увида у своју медицинску документацију, на смоодлучивање и пристанак и може самостално доносити одлуке о предузимању медицинских мера над њим, као и право на тајност података – може онемогућити увид у медицинску документацију родитељима ради заштите поверљивости информација о свом здравственом стању. Принцип најбољег интереса детета доследно се примењује у социјалној и породично – правној заштити детета.

47. Посебна пажња посвећена је заштити права детета у поступку спровођења извршења и обезбеђења. Усвајањем **Закона о извршењу и обезбеђењу**, 2011. године, изузето је од извршења примање по основу додатка на децу као и примање по основу стипендије и помоћи ученицима и студентима. Ако су иселењем обухваћена малолетна лица, суд односно извршитељ ће о извршењу обавестити орган старатељства, најкасније осам дана пре дана спровођења извршења, у случају угрожености детета кад је извршном исправом или решењем о извршењу наложено да се дете преда без одлагања или када је угрожен живот, здравље или психофизички развој детета, решење о извршењу се извршном дужнику предаје приликом предузимања прве извршне радње. Закон одређује да приликом спровођења извршења суд посебно води рачуна о потреби да се у највећој мери заштити интерес детета.

48. Поступање полиције у најбољем интересу детета регулисано је раније донетим прописима. Полицајац за малолетнике дужан је да малолетно лице и његове родитеље или старатеља информисе о њиховим правима, као и разлозима примене полицијског овлашћења, да им омогући да активно учествују у поступку износећи примедбе и своја мишљења, да им на њихов захтев изда копију службене белешке или записника о прикупљеним обавештењима, као и да у одређеним ситуацијама малолетном лицу омогући да одабере особу од поверења која ће присуствовати разговору. Приликом информисања јавности о догађајима у којима су учествовала малолетна лица, полиција не сме наводити име, иницијале малолетног лица, као ни друге податке на основу којих би се могло закључити о ком лицу је реч.

В. Право на живот, опстанак и развој (члан 6.)

Препорука 30. CRC/C/SRB/CO/1

49. Према истраживању вишеструких показатеља о квалитету живота жена и деце – МИКС5, које су спровели УНИЦЕФ и РЗС током 2014. године, стопа смртности одојчади у ромским насељима је 13 (на хиљаду живорођене деце), смртност деце испод пет година у ромским

насељима износи 4 (националне стопе из података виталне статистике, за исти референтни период, су 6 за одојчад и 7 за децу млађу од пет година). Процент преваленције заостајања у расту деце узраста до пет година национални просек је 6%, у ромским насељима 19%. У циљу смањења значајних регионалних разлика у стопи смртности одојчади у току је израда нових стандарда регионалног организовања збрињавања новорођене деце.

50. Законом о заштити лица с менталним сметњама, забрањено је свако злостављање, занемаривање, експлоатација, злоупотреба или понижавајуће поступање, физичко спутавање и изолација лица са менталним сметњама које је смештено у психијатријску установу, и које ће се применити изузетно када је то једино средство да се то лице спречи да својим понашањем озбиљно угрози сопствени живот и безбедност или живот и безбедност других лица. Забрањена је примена психијатријске и стерилизације. Закон о социјалној заштити предвиђа забрану пријема деце млађе од 3 године у установе за резиденцијални смештај.

51. У циљу безбедносне заштите живота и телесног интегритета малолетних лица, полиција предузима оперативне полицијске акције „Школски полицајац“, „Школа без дроге и насиља“ и „Армагедон – заштита малолетних лица од искоришћавања у порнографији“. Поред оперативних акција предузимају се и превентивне информативно едукативне активности намењене информисању деце и ученика о безбедносној заштити: „Школа без насиља - Моја школа, безбедна школа“, „Дрога је нула – живот је један!“, „Октобар - месец борбе против трговине људима“, „Безбедно детињство-развој безбедносне културе младих“ и „Ватрогасац у школи“, кроз предавања на теме: „превенција злоупотребе опојних дрога и алкохола, вршњачког насиља (физичког, сексуалног, емоционалног, насиља путем Интернета и друштвених мрежа) насиља у породици, на спортским догађајима и јавним скуповима као и у кризним ситуацијама“. Уз подршку Канцеларије УНИЦЕФ-а у Београду и Удружења грађана ЛИНК 011, одштампано је 100.000 флајера „Зауставимо насиље заједно“ и 2.000 плаката „Мој полицајац и ја“, а заједно са „Save the children“ одштампано је 20.000 флајера „10 правила за безбедно коришћење Интернета“. Наведени промотивни материјали подељени су ученицима и наставницима у основним школама. У сарадњи са Мисијом ОЕБС-а у Србији сачињен је и објављен Породични приручник о понашању у ванредним ситуацијама. Приручник је преведен на језике мањина албански, мађарски и ромски и постављен је на интернет страници МУП-а.

52. Нови Закон о безбедности саобраћаја на путевима, садржи посебне мере заштите деце, предвиђа строже кажњавање учиниоца прекршаја у одређеним ситуацијама уколико се у време извршења прекршаја у возилу налази дете старости до 12 година. Брзина кретања возила у зони школе у насељу је ограничена до 30 km/h, а ван насеља до 50 km/h. Законом прописује обавезан наставни план и програм у предшколским установама, основним и средњим школама који се односи на безбедност деце и ученика у саобраћају.

53. Законом о изменама и допунама Кривичног законика, децембр 2012. године, уведен је институт злочина из мржње у домаће кривично законодавство. У члану 54а овог закона прописана је посебна околност за одмеравање казне за кривично дело учињено из мржње због

припадности раси и вероисповести, националне или етничке припадности, пола, сексуалне оријентације или родног идентитета другог лица, ту околност ће суд ценити као отежавајућу околност, осим ако она није прописана као обележје кривичног дела.

Г. Поштовање мишљења детета (члан 12.)

Препорука 32. CRC/C/SRB/CO/1

54. Према **Закону о социјалној заштити** дете има право да учествује и слободно изрази своје мишљење у свим поступцима у којима се одлучује о његовим правима. Закон први пут уводи право корисника на притужбу. Право детета на изражавање мишљења и учествовање у судским поступцима, у пракси се поштује на начин који је условљен позитивним прописима. Ученик, родитељ, односно старатељ детета и ученика може да поднесе пријаву директору установе у случају повреде права или непримереног понашања запослених према детету и ученику, у року од 15 дана од наступања случаја. Сектору унутрашње контроле МУП-а, који врши контролу законитости рада полиције, могу подносити притужбе сви грађани укључујући и лица млађа од 18 година. Усовјени **Закон о младима** 2011. године од значаја је за повећање друштвене партиципације младих, која се у пракси остварује кроз рад канцеларија за младе и сарадње са удружењима младих и удружењима за младе. Побољшању услова за партиципацију младих, нарочито младих из осетљивих група допринела је и **Национална стратегија за младе** донета 2008. године.

IV. Грађанска права и слободе (чл. 7. 8. 13 – 17. 28. став 2, 37. тачка (а) и 39.)

А. Пријава (регистрација) рођења, име и држављанство (члан 7.)

Регистрација по рођењу, препоруке 33. и 34. CRC/C/SRB/CO/1

55. **Законом о матичним књигама** и подзаконским прописима донетим на основу тог закона унапређено је остваривање права на упис у матичну књигу рођених без обзира да ли се ради о детету чији су родитељи познати, непознати, без родитељског старања или усвојеном детету, да ли се податак о рођењу пријављује у законском року или по протеклу законског рока за пријаву. Унапређењу остваривања овог права допринело је и доношење **Закона о изменама и допунама Закона о републичким административним таксама** којим је утврђено ослобађање од административних такси за списе и радње који се односе на упис чињенице рођења у матичну књигу рођених. Поступак уписа чињенице рођења у матичну књигу рођених уређен је и **Упутством о вођењу матичних књига и обрасцима матичних књига**. Такође је уређен поступак обнављања уништених или несталих матичних књига, сагласно коме сва лица са подручја АП Косова и Метохије могу остварити право на упис у ову службену евиденцију.

56. Према **Правилнику о начину вођења поступка и сачињавању записника о налажењу детета** свако ко дете нађе дужан је да то пријави надлежној полицијској управи или, ако околности налажу, најближој здравственој установи (хитна служба).

57. Доношењем **Закона о допуни Закона о ванпарничном поступку** уређен је поступак за утврђивање времена и места рођења, сагласно којем сва лица која нису уписана у матичну књигу рођених, а време и место свог рођења не могу доказати на начин предвиђен прописима којима се уређује вођење матичних књига, могу суду поднети предлог за доказивање рођења и на основу правноснажног решења о времену и месту рођења уписати чињеницу рођења у матичну књигу рођених. Поред лица чије се рођење доказује, поступак може покренути свако лице које за то има непосредни правни интерес, као и орган старатељства. У циљу унапређења положаја припадника ромске националне мањине донето је обавезујуће Упутство за поступање органа старатељства у примени члана 71 а-љ Закона о ванпарничном поступку. Од почетка примене овог закона септембра 2012. године до 15. октобра 2013. године, поднето је 247 предлога за утврђивање времена и места рођења, а донето 157 одлука о утврђивању времена и места рођења.

58. Закључивањем Споразума о разумевању између тадашњег Министарства за људска и мањинска права, државну управу и локалну самоуправу, Заштитника грађана и Високог комесаријата Уједињених нација за избеглице – Представништво у Србији, априла 2012. године, образована је Техничка група коју су чинили представници више ресора. По први пут на националном нивоу су успостављени основи ближе сарадње, координације, планирања и реализације мера које за циљ имају пружање непосредне помоћи, пре свега, припадницима ромске националне мањине у поступку уписа у матичну књигу рођених. Идентификована су малолетна деца која се налазе у систему социјалне заштите која немају одређено лично име, утврђено је да се на евиденцији центара за социјални рад налази једанесторо деце која нису уписана у матичну књигу рођених и која немају ниједну личну исправу нити идентификациони документ, а деветоро деце нема одређено лично име. За ову децу су покренути и одговарајући поступци.

59. Одржане су обуке судија на тему *Примена Закона о допунама Закона о ванпарничном поступку – утврђивање времена и места рођења*; обуке матичара и заменика матичара који воде матичне књиге, запослених у центрима за социјални рад и полицијским управама МУП чији су послови повезани са уписом чињеница и података у матичну књигу рођених; организоване су посете ромским неформалним насељима ради упознавања са начином остваривања права, сагледавања њихових потреба, идентификовања лица која нису уписана у матичну књигу рођених и пружања бесплатне помоћи у поступку пред матичарем или судом за упис у ову евиденцију. Организоване су медијске кампање ради упознавања и укључивања шире друштвене заједнице, организација цивилног друштва, представника ромске заједнице и других заинтересованих субјеката у вези са решавањем овог проблема.

60. Од почетка примене закона видљиви су позитивни ефекти, тако да је број решених захтева за накнадни упис чињенице рођења у матичну књигу рођених у 2009. години – 9.573, 2010. години – 7.996, у 2011. години – 774, у 2012. години – 1.552 и у 2013. години – 784 (укупно 20.679 лица).

61. **Законом о пребивалишту и боравишту грађана**, који је ступио на снагу новембра 2011. године, утврђена је олакшана процедура за пријаву пребивалишта, што је неопходно за

издавање личних докумената, свим грађанима, пре свега припадницима ромске популације међу којима је највећи број особа без личних докумената. Предвиђено је да уколико грађанин не може пријавити пребивалиште по законом наведеним основама, надлежни орган му решењем утврђује пребивалиште на адреси установе у којој је трајно смештен или центра за социјални рад (ЦСР) на чијем подручју се налази, уз пријаву грађанина тој установи, односно центру да ће његова адреса бити на адреси установе односно центра. Пријава пребивалишта за малолетно лице се подноси у року од три месеца од његовог рођења, односно осам дана од дана настајења на адреси на којој пријављује пребивалиште. Донети **Правилник о обрасцу пријаве пребивалишта на адреси установе, односно центра за социјални рад** је ступио на снагу децембра 2012. године. На основу овако утврђеног пребивалишта право на личну карту може остварити сваки домаћи држављанин старији од 10 година. Припадницима ромске националне мањине лична документа се издају приоритетно и по хитном поступку, а такође се, ради остваривања права на лична документа, уколико је то могуће, документа неопходна за њихово издавање, прибављају и по службеној дужности. Министарство надлежно за социјалну политику је јуна 2013. године донело обавезно **Упутство за центре за социјални рад и установе социјалне заштите за смештај корисника**, у вези са поступком пријаве пребивалишта на адреси ЦСР или установе социјалне заштите за смештај. Законске одредбе којима се омогућава да се ЦСР користе као привремена адреса за потребе пријављивања недоследно се примењују. Примена **Правилника о поступку пријављивања и одјављивања пребивалишта и боравишта грађана, пријављивању привременог боравка у иностранству и повратка из иностранства, пасивизирања пребивалишта и боравишта, обрасцима и начину вођења евиденције** отпочела је 09.08.2013. године.

Б. Очување идентитета (члан 8.)

62. У склопу очувања идентитета релевантне су одредбе Закона о матичним књигама, Закона о јединственом матичном броју грађана, Закона о пребивалишту и боравишту грађана, Закона о држављанству, Закона о личној карти и Закона о путној исправи. Очување идентитета детета остварује се најчешће кроз право на име и држављанство и ефикасну реализацију усвојења деце која су лишена родитељског старања. У периоду од 2009-2012. године засновано је укупно 443 усвојења од стране домаћих (287) и страних (48) усвојитеља. Ни у једном од заснованих усвојења име детета није промењено. **Законом о изменама и допунама Закона о путним исправама** прописује да се лицима млађим од три године живота путна исправа издаје са роком важења од три године, а лицима од три до 14 година са роком важења од пет година. Лицима старијим од 14 година путна исправа се издаје са роком важења од 10 година.

В. Слобода изражавања и право на тражење, примање и давање информација (чл. 13. и 17.)

63. *Повереник за информације од јавног значаја и заштиту података о личности* је припремио приручник за ученике средњих школа који се у виду линка налази на интернет адреси повереника, Имаш право да знаш – Право на слободан приступ информацијама.

Средњошколцима је омогућено да се ближе упознају о њиховом праву да питају за информације које су од јавног значаја којима располажу државне институције, а које њих интересују и како да то право практично остваре²¹.

Г. Слобода мисли, савести и вероисповести (члан 14.)

64. Систем образовања отворен је за припаднике различитих религија. У основној и средњој школи ученицима је омогућено да изучавају основе религије кроз други изборни предмет, *Верска настава*. Могу да изаберу: Православни катихизис, Исламску веронауку – Илмудин, Католички вјеронаук, Евангелистичко лутерански веронаук Словачке евангелистичке цркве а.в., Верско васпитање Реформатске хришћанске цркве, Веронауку Евангелистичке хришћанске цркве или Веронауку– Јудаизам.

Д. Слобода удруживања и мирног окупљања (члан 15.)

65. Према **Закону о удружењима** признато је право детета на слободу удруживања. Малолетно лице са навршених 14 година живота може бити оснивач удружења уз изјаву о давању сагласности његовог законског заступника. Могућност учлађења у удружење имају и малолетна лица до 14 година живота, уз претходну изјаву о приступању њиховог законског заступника.

Ђ. Заштита приватност и угледа (члан 16.)

66. Приликом извештавања о деци и малолетницима, поштују се етички принципи и примењују одређена ограничења прописана у законима. Како полиција најчешће прва долази до сазнања о извршеном кривичном делу или прекршају у коме могу учествовати малолетна лица, полицијски службеници (укључујући полицијске портпароле у полицијским управама), не смеју откривати поверљиве податке како не би угрозили даљи ток поступка и остварили штетан утицај на достојанство, психофизички и социјални развој малолетника, као и углед његове породице. Саопштење може садржати кратак опис догађаја (датум, време и шире место догађаја, податке о узрасту и полу малолетног лица).

67. **Законом о радиодифузији** су прописане опште обавезе емитера у односу на програмске садржаје. Републичка радиодифузна агенција је 2011. и 2012. године донела **Обавезујуће упутство о понашању емитера у вези са „ријалити програмима“ и Опште обавезујуће упутство о понашању емитера у вези са емитовањем програмских садржаја који могу да нашkode физичком, менталном или моралном развоју малолетника**. Агенција је овлашћена да изриче одговарајуће мере емитерима. Министарство културе и јавног информисања има право подношења пријава против штампаних јавних гласила (од јуна 2009. до краја 2011. поднете су 22 пријаве). Посебна пажња се поклања програмима обуке и информисања самих новинара о етичким стандардима професионалног поступања којим се у новинарском извештавању штите права детета.

²¹ www.pravodaznas.rs

Е. Приступ информацијама из различитих извора и заштита од материјала штетних по њихово добро (члан 17.)

68. Пројекат *Кликни безбедно*²² спроводи се од 2009. године под покровитељством министарства надлежног за телекомуникације. Деци се пружају информације како да се на интернету заштите приватност и безбедност од сексуалног злостављања и малтретирања у виртуалном свету. Обезбеђена је анонимна и бесплатна телефонска линија намењена свим грађанима који желе да науче дацу како да безбедно користе интернет, позивни број **0800 252 252**. Формиран је **Центар за безбедни интернет**, јануара 2013. године, са циљем подизање свести и организације едукативних активности за ученике основних и средњих школа, родитеље, наставнике, као и пружање релевантних информација целој јавности. Одељење за борбу против високотехнолошког криминала МУП-а спроводи оперативну акцију „Армагедон“ намењену заштити малолетних лица од искоиришћавања у порнографске сврхе. Наведено Одељење, активно учествује у раду Центра, сарађује са „Microsoft Software“ и „Теленор“ у вези са филтрирањем и блокирањем садржаја који могу представљати сексуалну злоупотребу малолетних лица у порнографске сврхе на Интернету. Србија је приступила Глобалној алијанси против сексуалног злостављања деце преко интернета. На интернет адреси МУП-а успостављен је линк *Заштитимо децу од педофилије на интернету* и мејл адреса childprotection@mup.gov.rs за доставу електронских порука на коју и децу могу пријавити кривична дела, односно тражити помоћ и заштиту полиције. У сарадњи са „Save the children“ одштампано је 20.000 флајера „10 правила за безбедно коришћење интернета“, који су подељени ученицима и наставницима у основним школама. У оквиру линка *Деца и полиција*, постављен је наведени флајер, као и презентација „Безбедно коришћење интернета и друштвених мрежа“ која се користи приликом организовања предавања и радионица у оквиру пројекта „Безбедно детињство-развој безбедносне културе младих“.

69. *Јединица за превенцију насиља* Министарства просвете је у сарадњи са УНИЦЕФ-ом и компанијом Теленор развила пројекат *Зауставимо дигитално насиље*. У оквиру пројекта спроводне се обуке за ученике, настабнике и родитеље, а покренута је и кампања *Бирај речи хејт спречи* која позива све младе да шире позитивне поруке, реагују и пријављују дигитално насиље. Министарство омладине и спорта је формирало фебруара 2013. године **Национални комитет за спровођење кампање за борбу против говора мржње на Интернету**²³.

Ж. Забрана мучења или другог окрутног, нехуманог или понижавајућег поступка или кажњавања, укључујући и телесно кажњавање (чл. 28. став 2 и 37. тачка (а))

Препоруке 36. и 37. CRC/C/SRB/CO/1

70. **Правилником о забрањеним поступањима запослених у социјалној заштити (2012)** ближе се одређује забрањено поступање у односу на кориснике, шта се сматра физичким,

²² <http://kliknibezbedno.rs/sr/naslovna.1.1.html>

²³ www.nemrznji.rs

емоционалним и сексуалним злостављањем, експлоатацијом, занемаривањем, а уз сваки од наведених видова насиља, посебним одредбама прецизирано је како се оне односе на дете корисника услуга, чиме се посебно истиче посебан положај детета и потреба његове заштите у процесу коришћења услуга. Све установе социјалне заштите за смештај корисника дужне су да без одлагања, усмено, а најкасније у року од 24 сата и писмено обавесте инспекцију о сваком инцидентном догађају у установи.

71. У циљу обезбеђивања транспарентности у контроли рада установа за смештај корисника са инвалидитетом и независног мониторинга, тадашње МРЗСП је у јуну 2011. године закључило Меморандум о сарадњи са организацијом *Иницијатива за права особа са менталним инвалидитетом МДРИ-С* у циљу спровођења пројекта Мониторинг установа у реформи социјалне заштите. У оквиру мониторинга, ова организација је спровела посете следећим установама социјалне заштите: Центар за заштиту одојчади, деце и омладине Београд, Дом Колевка Суботица, Дом за лица са аутизмом Београд, Дом Ветерник Нови Сад, Дом Сремчица Београд, Дом Стамница, Стамница и Дом за смештај одраслих лица Кулина²⁴.

72. У МУП-у контролу законитости рада полиције, а нарочито у погледу поштовања и заштите људских права при извршавању полицијских задатака и примени полицијских овлашћења обавља *Сектор унутрашње контроле полиције*. Према подацима Сектора против четири полицијска службеника поднете су кривичне пријаве надлежном јавном тужилаштву због извршења три кривична дела Злостављање и мучење (чл. 137. КЗ) на штету четири малолетника мушког пола (један од 15, један од 16 и два од 17 година). Кривична дела су извршена 2010. 2012. и 2013. године, а против сва четири полицијска службеника спроведен је дисциплински поступак због тешке повреде службене дужности. Праћење спровођења препорука Европског комитета за спречавање тортуре, нечовечних или понижавајућих казни или поступака, у МУП-у обавља *Комисија за спровођење стандарда полицијског поступања у области превенције тортуре* која посебну пажњу посвећује заштити права малолетника.

73. **Законом о основама система образовања и васпитања**, члан 45. је забрањено физичко, психичко и социјално насиље, злостављање и занемаривање деце и ученика, физичко кажњавање и вређање личности, односно сексуална злоупотреба деце и ученика или запослених у установи. Установа је дужна да одмах поднесе пријаву надлежном органу ако се код детета или ученика примете знаци насиља, злостављања или занемаривања. Донет је **Посебан протокол за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања (2009), Приручник за примену Протокола са примерима добре праксе (2009) и Правилник о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање (2010).**

²⁴Детаљне информације о штићеницима у Специјалном заводу за децу и омладину у Стамници „Др. Никола Шуменковић“ могу се наћи у Другом периодичном извештају о примени Конвенције против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака http://www.ljudskaprava.gov.rs/images/pdf/CAT2_eng_int.pdf

3. Мере за подстицање физичког и психолошког опоравка и друштвене реинтеграције детета жртве (члан 39)

74. Преднацрт закона о правима детета, који је израдила радна група при Заштитнику грађана, предвиђа забрану телесног кажњавања и понижавајућег поступања према детету у циљу дисциплиновања детета у свим срединама, као и употребу физичке силе према детету и телесно ограничавање детета. Изузетно, употреба физичке силе и мере телесног ограничавања детета могу се на најкраће могуће време и само у мери која је неопходна ради заштите живота и здравља детета, другог лица или заштите имовине веће вредности, предузети у складу са законом, када је то неопходно. Савет за права детета и „Save the Children“ подржали су кампању СЕ „Руке штите и негују, не кажњавају - подигнимо руку против физичког кажњавања деце“. МУП је у оквиру кампање поставио видео спот на својој интернет адреси у оквиру линка „Деца и полиција“ и полицијским службеницима доставио публикације „Забрана физичког кажњавања деце“.

V. Породична средина и алтернативна нега (чл. 5. 9-11. 18. (ставови 1 и 2) 19-21. 25. 27. (став 4) и 39.)

A. Породична средина и родитељско вођење у складу са развојним способностима детета (члан 5.)

Препоруке 39. 43. 45. 46. CRC/C/SRB/CO/1

75. Закон о социјалној заштити предвиђа развој услуга за интензивну подршку породици, које се пружају у заједници у којој породица са децом живи, а за чије успостављање и финансијску одрживост је надлежна локална самоуправа. МРЗСП подржава развој услуга у заједници за децу и породицу: услуге процене и планирања; дневне услуге у заједници; услуге подршке за самосталан живот; саветодавно-терапијске и социјално-едукативне услуге; услуге смештаја. Зависно од потребе корисника, услуге социјалне заштите могу се пружати истовремено и комбиновано са услугама које пружају образовне, здравствене и друге установе (међусекторске установе). По подацима РЗСЗ у Бази услуга социјалне заштите тренутно има 17 саветовалишта која пружају специјализоване услуге подршке породици, углавном при ЦСР. Уколико немају специјализована саветовалишта за породицу, ЦСР су у обавези да пруже услуге породичног саветовања породицама које им се због потребе за саветовањем или неког специфичног проблема обрате. У фокусу су услуге намењене породици. Услуге за децу са тешкоћама у развоју већински пружа државни сектор.

Б. Заједничка одговорност родитеља, помоћ родитељима и пружање услуга дечје заштите (члан 18.)

76. Орган старатељства у вршењу послова пружања помоћи и подршке породици и деци пружа услуге психо-социјалног саветовања, врши надзор над вршењем родитељског права, одлучује о мерама заштите и покреће судске поступке, посебно заштите деце од свих облика насиља. Значајна је и улога удружења грађана у формулисању и спровођењу политике помоћи и

подршке породици и деци. Финансијска подршка породицама са децом обезбеђује се кроз суфинансирања услуга намењених деци или кроз додатна давања. **Законом о финансијској подршци породици са децом**, члан 9.ст.1, дефинисана су права на зараде током породилског одсуства и одсуства ради неге детета, родитељски додатак, дечји додатак, накнада трошкова боравка у предшколској установи за децу без родитељског старања и за децу са сметњама у развоју, регресирање трошкова боравка у предшколској установи деце из материјално угрожених породица. Конкретне мере усвојене за децу из породице, породице са једним родитељем и децу која припадају најугроженијим групама, односе се на олакшице за остваривање права на дечји додатак и његов увећан износ које локална самоуправа има право да уведе према потреби и могућностима.

77. Изменама и допунама Закона о здравственом осигурању које су усвојене крајем 2012. године утврђено је да здравствена заштита обухвата и самохране родитеље са децом до седам година живота, чији су месечни приходи испод прихода утврђених у складу са законом којим се уређује здравствено осигурање. Деца и породице деце са ретким болестима немају решено питање здравствене заштите, лечење често није покривено обавезним здравственим осигурањем, законом је ограничено одсуство родитеља ради лечења детета, а није обезбеђена ни адекватна подршка породицама кроз радно-правно законодавство, нити друге врсте подршке породици.²⁵

В. Одвајање од родитеља (члан 9.)

78. Услови и начин одвајања детета од једног или оба родитеља нормативно су уређени одредбама Породичног закона (чл. 60. 81. 82. 197. 198. и 332.) и у случају насиља у породици Кривичним закоником (члан 194).

Г. Поновно спајање породице (члан 10.)

79. МРЗСП предузима конкретне мере, поступајући по захтеву како домаћих, тако и страних држављана у циљу регулисања питања одржавања личних односа и непосредних контаката детета са родитељима који живе у различитим државама, непосредно се ангажујући код надлежних органа на предочавању родитељима обавезе извршавања одлука судова или органа старатељства, донетих поводом наведеног.

Д. Издржавање детета (члан 27. став 4)

80. Законско издржавање уређено је императивним нормама, није допуштено одрицање од права на издржавање. Ово право не застарева. Питања везана за издржавање детета регулисана су Породичним законом. Избегавање плаћања алиментације је и кривичноправно санкционисано. У Министарству финансија²⁶ у току је поступак у 756 алиментационих предмета, а у 2012. години је покренут поступак по 60 нових захтева за наплату алиментације.

²⁵ Стратегија превенције и заштите од дискриминације

²⁶ <http://www.mfp.gov.rs/pages/article.php?id=8846>

У вези са поступцима остваривања захтева иностраних поверилаца, функцију посредничког органа врши КЉМП која доставља примљене захтеве на коначну обраду и поступање надлежним центрима за социјални рад. Од 2009-2013. године министарству надлежном за социјална питања достављено је укупно 265 захтева за алиментационо потраживање. Сви ови захтеви су ажурирани и по свима су предузете потребне мере и радње.

Ђ. Деца лишена породичне средине (члан 20.)

Препорука 41. CRC/C/SRB/CO/1

81. Преко 90% деце и младих без родитељског старања на смештају, готово шест хиљада, заштићено је кроз сродничко и несродничко хранитељство у приближно 4.300 породица. Значајно је повећан број деце на хранитељству и хранитељских породица, а смањен број деце без родитељског старања на смештају у институцијама социјалне заштите. Деца са сметњама у развоју су и даље делом у институцијама за смештај (приближно 500 деце или 54,6% од укупног броја деце са сметњама на смештају).²⁷ Детету млађем од три године не обезбеђује се домски смештај, изузев ако за то постоје нарочито оправдани разлози, с тим што на смештају не може провести дуже од два месеца, осим на основу сагласности министарства надлежног за социјалну заштиту. Њихов се број крајем 2013. године смањено на свега 44. Деца припадници ромске националне мањине су надпропорционално заступљена међу децом која су заштићена кроз услугу смештаја у домовима и у хранитељским породицама. Тренутно је у раду 5 центара за породични смештај и усвојење, у плану је оснивање још 3 такве установе које ће између осталог, обезбедити деци и ванинституционалну заштиту кроз специјализовано хранитељство.

82. Фондација Новак Ђоковић, УНИЦЕФ и МРЗСП започели су 2013. године сарадњу на развоју иновативних услуга које ће смањити ризик од непотребног раздвајања породице и институционализације деце, обезбедиће се подршка за благовремено идентификовање ризика и упућивање породица на услуге подршке; пилотирање нових и јачање постојећих услуга усмерених на превенцију породичног раздвајања када је то у најбољем интересу детета и јачање система хранитељства како би се обезбедила адекватна алтернативна заштита деце узраста до три године на институционалином смештају.

Е. Периодична провера збрињавања (члан 25.)

83. Судија за малолетнике суда који је изрекао васпитну меру и јавни тужилац за малолетнике дужни су да прате резултате извршења васпитне мере обилажењем малолетника смештених у заводу или установи у којој се васпитна мера извршава, као и непосредним увидом и разматрањем извештаја о току извршења изречене васпитне мере. Надлежни орган старатељства дужан је да сваких шест месеци доставља суду и јавном тужиоцу за малолетнике извештај о току извршења осталих васпитних мера. Судија за малолетнике овај извештај може тражити и у краћем временском року, а може и одредити да извештај сачини одређено стручно

²⁷ УНИЦЕФ (2014) Ситуациона анализа (у припреми).

лице. ЦСР и установе за смештај деце и омладине обавезани су да за сваки смештај детета које није навршило 18 година живота прибаве претходно мишљење министарства, као и да периодично испитују потребу даљег боравка деце у установама и о томе извештавају министарство, односно заводе за социјалну заштиту. Заводи за социјалну заштиту прате следеће фазе поступања ЦСР: упућивање деце и младих на смештај у установе социјалне заштите, излазак деце и младих из институција, примену других облика заштите деце и младих, планирање активности у циљу поспешивања примене мање рестриктивних облика заштите, примену мера породично-правне заштите деце и младих на смештају у установама.

Ж. Усвајање, државно и међународно (члан 21.)

Препорука 43. CRC/C/SRB/CO/1

84. Усвојење је регулисано Породичним законом и подзаконским актима. Трајање процедуре усвојења детета је дефинисано њеном сложености. Усвојење деце припадника осетљивих група које се посебно тешко усвајају, укључујући рођену браћу и сестре, децу са инвалидитетом/са сметњама у развоју и децу припаднике мањина, унапређује се за сада углавном кроз међународна усвојења, с обзиром да међу домаћим усвојитељима већина (око 95%) жели да усвоји здраво дете што млађег узраста и сопствене националности. Република Србија је 2009. године потписала две конвенције СЕ: *Европску конвенцију о остваривању дечјих права* и *Европску конвенцију о усвајању деце – ревидирану*. Потврђена је *Конвенције о заштити деце и сарадњи у области међународног усвојења* октобра 2013. Године.

З. Незаконито одвођење и задржавање детета (у иностранству) (члан 11.)

85. **Законом о обезбеђењу и извршењу** је прописано да када је извршном исправом наложена предаја ради повратка у страну државу незаконито одведеног или задржаног детета (грађанско правна отмица деце) или је предаја наложена због поновног успостављања односа старања или вођења родитеља са дететом у страни држави, извршење ће се спровести одузимањем и предајом детета извршном повериоцу у складу са условима предвиђеним овим законом. Поступак извршења посебно је хитан. Одузимање детета од лица код кога се дете налази и предаја детета родитељу, односно другом лицу или установи којој је дете поверено на чување и васпитање, спроводи судија у сарадњи са психологом органа старатељства, школе, породичног саветовалишта или друге специјализоване установе за посредовање у породичним односима, по потреби уз помоћ полиције.

И. Злостављање и занемаривање, укључујући физички и психолошки опоравак и друштвену реинтеграцију (чл. 19. и 39.)

86. **Општим протоколом о поступању и сарадњи установа, органа и организација у ситуацијама насиља над женама у породици и у партнерским односима** који је усвојеним новембра 2011. године, успостављена је међусекторска сарадња министарстава надлежних за рад и социјалну политику, правду, унутрашње послове и здравље. По први пут се у једном

националном документу *експлицитно дефинише да се дететом жртвом насиља сматра дете сведок насиља у породици.*

87. **Приручником за примену Посебног протокола система здравствене заштите за заштиту деце од злостављања и занемаривања**, од 2012. године, дате су смернице сваком и препоруке здравственом раднику како разговарати са децом о искуствима која су за њих непријатна. Партиципација детета обезбеђује се на начин да буду питана, добијају одговарајуће информације и могућност да изразе своје жеље, ставове и мишљење у свим фазама процеса заштите и на начин који одговара њиховом узрасту и способности разумевања ситуације. До средине 2013. године преко 85% здравствених установа је формирало Стручни тим за заштиту деце од злостављања и занемаривања. У домовима здравља и другим здравственим установама постављени су постери који сензитивишу децу и њихове родитеље да препознају насиље и позивају да га пријаве.

88. Према малолетним лицима стварним или потенцијалним жртвама злостављања и занемаривања поступају полицијски службеници са сертификатима, којима се гарантује да су стекли посебна знања у области права детета и кривичноправне заштите малолетних лица. Доношењем новог **Посебног протокола о поступању полицијских службеника у заштити малолетних лица од злостављања и занемаривања**, унапређене су полицијске процедуре у процесу заштите деце од злостављања и занемаривања. Посебна пажња посвећена је заштити личности малолетног лица жртве и начину обављања разговора са њим. Посебни протокол је постављен на интернет адреси МУП-а у оквиру линка *Деца и полиција* и електронској бази прописа *Paragraf lex*, одштанпан је у 2.000 примерака уз подршку „Save the Children“ и након промоције достављен на примену. У циљу унапређења заштите деце од злостављања и занемаривања у Београду, Новом Саду, Нишу и Крагујевцу потписани су Споразуми о интерсекторској сарадњи у примени Општег протокола за заштиту деце од злостављања и занемаривања.

89. **Посебан протокол о поступању центра за социјални рад – органа старатељства у случајевима насиља у породици и према женама у партнерским односима**, донет је у марту 2013. године. Протоколом се утврђује начин реаговања центра за социјални рад у борби против насиља и обезбеђивање заштите, помоћи и подршке жртвама насиља. Професионалци у систему социјалне заштите имају обавезу похађања акредитованих програма обуке за рад у овој области²⁸.

90. Према резултатима MICS5 2014. у односу на 2010. годину значајно се смањило удео родитеља који користи насилне методе у дисциплиновању деце, са 67% на 43%. У одгоју и васпитању деце није потребно примењивати физичко кажњавање сматра 93% родитеља.

VI. Сметње у развоју, основно здравље и социјална помоћ (чл. 6. 18. (ст. 3) 23. 24. 26. 27. (ст. 1-3) и 33.)

²⁸ <http://www.zavodsz.gov.rs/>

А. Деца са инвалидитетом (члан 23.)

Препоруке 48. и 49. CRC/C/SRB/CO/1

91. Реформа система дечје заштите остварила је значајан напредак. Укупан број деце у институционалном смештају смањен је за 58% у протеклим годинама. Напредак за децу са сметњама у развоју и инвалидитетом је спорији, утростручен је број деце на хранитељском смештају, али је знатно мањи кад су у питању деца са сметњама у развоју. Забележен је раст броја услуга у локалним заједницама за децу и омладину са сметњама у развоју и инвалидитетом, које су сада доступне у 65% општина. Број деце старости од 0 до 3 године смештених у институције смањен је за 80%. **Законом о социјалној заштити** проширен је круг корисника додатка за помоћ и негу другог лица и предвиђено право на сталну месечну накнаду за родитеља који најмање 15 година непосредно негује дете које је остварило право на увећани додатак за помоћ и негу другог лица. Предузете су бројне активности на развоју услуга у заједници, као што су дневни боравци, становање уз подршку, помоћ у кући или сервис персоналних асистената, док је смештај у установе (домове) услуга за којом се посеже ако се подршка не може обезбедити у неком облику који је мање рестриктиван. У току је завршетак радова у установи за децу и младе у Шапцу, капацитета 40 корисника, чиме ће се удвостручити досадашњи капацитети за трајнији смештај особа са аутизмом. Деинституционализација се спроводи из великих установа, као што је Кулина, првенствено у хранитељске породице, развијен је концепт малих домских заједница за децу са најсложенијим сметњама за коју није могуће створити услове за повратак у сопствену породицу. Мале домске заједнице су формиране у Нишу, Алексинцу, Неготину, Београду и Бањи Ковиљачи. Ради заштите новорођенчета са високим степеном инвалидитета један од родитеља може, након истека породилског одсуства и одсуства са рада ради неге детета, да користи плаћено одсуство са рада ради посебне неге детета до пет година старости.

92. **Закон о предшколском васпитању и образовању** прописује упис деце са сметњама у развоју у редовне групе у вртићу или у развојне групе у које се уписују деца са изузетно тешким сметњама у развоју, као и израду индивидуалног васпитно-образовног плана за децу којој је потребна додатна подршка. Ученици са сметњама у развоју остварују право на образовање у оквиру редовних основних школа и школа за образовање ученика са сметњама у развоју. Од 2011/2012. школске године, сви ученици одговарајућег календарског узраста уписују се у први разред редовне основне школе. Ученицима се пружа додатна подршка кроз *индивидуални образовни план – ИОП* и додатна здравствена и социјална подршка, чију потребу утврђује интерресорна комисија²⁹. У ове школе ученици се уписују уз сагласност родитеља, а на основу препоруке лекара. Постоји 47 специјалних основних школа. Средње образовање ученика са сметњама у развоју организовано је у три основна облика: школе за ученике са сметњама у развоју, посебна одељења при редовним школама, одељења редовних школа у којима се деца са сметњама и тешкоћама у развоју школују заједно са осталом децом. У школама за ученике са

²⁹ Комисије које формира локална самоуправа нису у пуној мери заживеле у свим јединицама локалне самоуправе

сметњама у развоју уместо досадашњих скраћених програма, примењују се индивидуални образовни планови. Усвојени прописи: **Стручно упутство о начину пружања додатне подршке у образовању деце, ученика и одраслих са сметњама у развоју у васпитној групи, односно другој школи и породици од стране школе за ученике са сметњама у развоју (2012), Правилник о додатној образовној, здравственој и социјалној подршци детету и ученику (2010), Правилник о програму обуке за педагошког асистента (2010), Правилник о издавању нискотиражних уџбеника (2010).**

93. Деца са сметњама у развоју и инвалидитетом у руралним крајевима су у незавидном положају, често живе у сиромаштву, изоловано од локалне заједнице и изложена високом степену предрасуда, нису укључена у систем социјалне заштите, наведено је у Редовном годишњем извештају Заштитника грађана за 2011. годину.

Б. Опстанак и развој (члан 6. став 2)

Видети под III В

В. Здравље и здравствена заштита (члан 24.)

Препоруке 51-55. CRC/C/SRB/CO/1

94. Здравствена заштита обезбеђена је на терет средстава обавезног здравственог осигурања за сву децу до 18 година у оквиру домова здравља, као установама примарне здравствене заштите и по потреби у другим здравственим установама (секундрни и терцијарни ниво), жене у вези са планирањем породице, у току трудноће, порођаја и материнства до 12 месеци након порођаја, самохраним родитељима са децом до седам година живота чији су месечни приходи испод прихода утврђених у складу са законом којим се уређује здравствено осигурање; припадницима ромске националности коју због традиционалног начина живота немају стално пребивалиште, односно боравиште. Још увек је одређен број деце из осетљивих група је лишен здравствене заштите и раног развоја из административних разлога. Законским изменама **Закона о здравственој заштити** поједностављен је поступак издавања здравствене легитимације лицима ромске националности, који због традиционалног начина живота немају стално пребивалиште, односно боравиште. Према **Закону о остваривању права на здравствену заштиту деце, трудница и породиља**, од 26. новембра 2013. године, деца до 18 година, труднице и породиље у периоду до 12 месеци по рођењу живог детета имају право на комплетну здравствену заштиту, укључујући и право на лекове у складу са Законом о здравственом осигурању и општим актима Републичког фонда као и на накнаду трошкова превоза у вези са коришћењем здравствене заштите без обзира на основ по коме су здравствено осигурани и без обзира што им исправе о здравственом осигурању нису оверене.

95. Усвојена је **Уредба о Националном програму здравствене заштите жена, деце и омладине** која је усмерена на смањење морталитета и морбидитета деце млађе од 5 година, на мере за унапређење здравља жена у репродуктивном периоду, смањење стопе перинаталне и

неонаталне смртности и очување и унапређење здравља мале деце (спречавање и смањивање повреда, спречавање одступања у нутритивном статусу, заштита деце од злостављања и занемаривања, рано откривање фактора ризика - психосоцијалних и здравствених и пружање адекватних превентивних, терапијских и рехабилитационих услуга) усмеравајући се на посебно осетљиве групације, рад са родитељима и унапређење доступности и квалитета здравствене заштите. Правилником Републичког фонда за здравствено осигурање регулисан је садржај и обим превентивних мера које се обезбеђују 100% из средстава обавезног здравственог осигурања за труднице.

96. Акционим планом за спровођење Стратегије за унапређење положаја Рома 2013-2015. године додатно су дефинисане активности које су усмерене на смањење морталитета и морбидитета ромске деце. Од 2008. године Министарство здравља је поред веома значајне услуге коју пружају патронажне сестре трудницама, новорођеној и деци млађој од 5 година и њиховим породицама, у здравствени систем увело здравствене медијаторке и за ромских насеља. Овај пројекат који финансира министарство, спроводи 75 медијаторки у 60 локалних самоуправа са највећим бројем Рома, ради унапређења здравља Рома, нарочито жена и деце, побољшања доступности здравствене заштите, нивоа информисаности о здрављу, смањења неједнакости.

97. У оквиру програма појединих предмета (у млађим узрастима Природа и друштво, у старијим Биологија), обрађене су у обавезном делу програма теме везане за заштиту репродуктивног здравља и промовисање здравих стилова живота. Такође у оквиру часова васпитног деловања (Одељенска заједница) школе планирају својим документима (Школски програм, Годишњи план рада, Развојни план) реализацију програма или пројеката у сарадњи са здравственим центрима, родитељима или организацијама цивилног друштва. У оквиру сталног стручног усавршавања, обавезе која су прописане Правилником о сталном стручном усавршавању и напредовању у служби од 2011. године, одобрено је десетина програма који могу унапредити професионалне компетенције наставника у овој области, и уврштени су у Каталог. На тај начин стимулирани су наставници да реализују ове програме у раду са ученицима.

Г. Социјална заштита, службе и установе за бригу о деци (чл. 26. и 18. став 3)

98. Ради 140 ЦСР, односно 173 одељења ЦСР (У 174 градова и општина) који свој рад организују на начин да омогуће 24. часовну доступност услуга свима онима којима су оне потребне, са посебном пажњом усмереном на рањиве групе (деца, стари, инвалиди, Роми и припадници других мањинских група). Доступност услуга центра обезбеђује се координацијом активности са другим јавним службама, хуманитарним организацијама, удружењима грађана и другм организацијама у локалној заједници, информисањем грађана путем средстава јавног информисања, јавних предавања, презентација, памфлета и на други начин, истицањем контакт адресе и телефона центра на одговарајућим јавним местима и у службама у заједници (зграда

јединице локалне самоуправе, здравствени центар, служба запошљавања, локална средства информисања), отварање канцеларија у удаљеним местима и на други одговарајући начин.

Д. Животни стандард (чл. 27. ст.1-3)

99. Законом о социјалној заштити, остваривањем права на новчану социјалну помоћ (НСП) обезбеђује се бољи обухват вишечланих домаћинстава (ромска су најчешће вишечлана) применом тзв. скале еквиваленције, која на бољи начин валоризује присуство сваког додатног члана домаћинства и која прави бољу разлику између одраслих и деце унутар истог домаћинства. Прописани су већи износе за 20% породицама у којима су сви чланови неспособни за рад и једнородитељским породицама; износ помоћи за породице са више од шест чланова признаје се за шест чланова (по претходном закону је било за пет чланова). Чланом породице не сматра се извршилац насиља у породици, односно његови приходи и имовина не утичу на право жртава насиља у породици да остваре новчану социјалну помоћ, ако испуњавају друге услове прописане овим законом. Законом је прописана и обезбеђена једнократна помоћ за лица која се изненада или тренутно нађу у стању социјалне потребе, која може бити новчана или у натури. О обезбеђивању једнократне помоћи стара се јединица локалне самоуправе. МПНТР већ четврту годину реализује пројекат *Бесплатни уџбеници* у основном образовању. До сада су обезбеђени уџбеници за све ученике од првог до четвртог разреда основне школе. Ради подршке ученицима који су прекинули редовно средње образовање од 2009. године омогућено је бесплатно ванредно школовање.

100. *Национална стратегија социјалног становања* (2012) предвиђа посебне мере које се односе на ромска неформална насеља. Усвојен је Акциони план за расељавање нехигијенских насеља на територији града Београда и стамбено збрињавање расељених породица како би се побољшали услови живота ромских породица у области становања, образовања, здравства и запошљавања.

Ђ. Злоупотреба наркотика, дувана, алкохола и других супстанци

Препорука 57. CRC/CSRB/CO/1

101. Посебно забрињава пораст ризичног понашања младих код којих су злоупотреба дрога, алкохола и пушење удружени са насиљем све учесталији и захтевају интегрисане мере и активности за њихову превенцију. Према подацима МУП-а, малолетници, углавном узраста од 16 до 18 године, мало су укључени у неовлашћену производњу и стављање у промет опојних дрога и чине свега 4% од укупно пријављених учинилаца овог кривичног дела. Санкционише се и неовлашћено држање опојних дрога за сопствену употребу (углавном је реч о мањим количинама) при чему у овој врсти кривичних дела малолетници учествују са око 7%. У циљу информисања деце и ученика о механизмима превенције и сузбијања злоупотребе психоактивних супстанци, полиција у сарадњи са школама организује предавања у оквиру акције *Дрога је нула, живот је један* и пројекта *Безбедно детињство – развој безбедносне културе младих* на тему *У зачараном кругу дроге и алкохола*. На пољу спречавања продаје и

растурања опојних дрога у зонама школа, спроводе се оперативне полицијске акције трајног и привременог карактера *Школа без дроге и насиља* и *Мрежа*.

102. Према Закону о основама система образовања и васпитања теже повреде радне обавезе запосленог у установи су подстрекавање на употребу алкохолних пића и наркотичког средства или психоактивне супстанце код деце и ученика, или њено омогућавање, давање или непријављивање набавке и употребе. Тежа повреда ученика је подстрекавање, помагање, давање ученику и употреба алкохола, дувана, наркотичког средства или психоактивне супстанце. У оквиру програма појединих предмета (у млађим узрастима Природа и друштво, у старијим Биологија), обрађене су у обавезном делу програма теме везане за коришћење психоактивних супстанци. Реализују се програми превенције, *Креативни рад са ученицима на превенцији психоактивних супстанци*, којим су обухваћени ученици у преко 100 основних школа, *Поддршка породици*, у који су укључени родитељи и ученици у педесетак основних школа и *Васпитање за здравље кроз животне вештине* који је реализован у двадесетак средњих школа и др. Школе су самосталне у спровођењу програма превенције осмишљених у оквиру локалне заједнице или у сарадњи са родитељима и здравственим центрима. У оквиру сталног стручног усавршавања, обавезе која су прописане *Правилником о сталном стручном усавршавању и напредовању у служби* (2011), одобрено је и уврштено у Каталог десетина програма који могу унапредити професионалне компетенције наставника у овој области.

103. У циљу елиминације нових случајева ХИВ инфекције међу децом и заштите деце са поремећајем у понашању и деце без адекватног родитељског старања, као посебно осетљивих група под повећаним ризиком, формирано је у 12 општина *Прихватилиште за децу и младе* при ЦСР или некој другој установи социјалне заштите, у 7 општина *Дневни боравак за децу са поремећајем у понашању*, у 5 општина пружалац услуга је ЦСР, у 7 општина *Клуб за младе са поремећајем у понашању*, у 19 општина услуга *Становање уз подршку за младе који се осамостаљују*. Развијени су и акредитовани програми подршке професионалцима запосленим у социјалној заштити, деци и њиховим родитељима и хранитељима. *Центар за заштиту одојчади, деце и омладине* из Београда био је носилац пројекта Превенција ХИВ-а и едукација о животним вештинама деце без родитељског старања, циљна групна пројекта била су деца/млади узраста од 12-18 година, а главна активност пројекта превентивна радионица *Васпитање за здравље кроз животне вештине*. До краја 2012. године овим пројектом је обухваћено 1 820 деце, а циљна група је проширена са деце/младих у институцији за децу/младе на породичном смештају, у старатељским породицама, на кориснике завода за васпитање, кориснике свратишта, дневног боравка за децу са поремећајем у понашању. Програм је реализован кроз 18 радионица које обрађују више тема: концепт здравља, ХИВ и полно преносиве болести, репродуктивно здравље, легалне и илегалне дроге, ментално здравље. Едукативним програмом је обухваћено преко 80% деце/младих у установама социјалне заштите, едуковано је 80 одраслих професионалаца, 80 вршњачких едукатора и 300 хранитеља. *Центар за заштиту одојчади, деце и омладине, Организациона јединица Дом за средњошколску и студентску омладину, као партнер Завода за болести зависности* у Београду, реализовао је

серију едукативних радионица и дискусионих група са младима на тему наркоманије и ХИВ-а. Као резултат ове активности један број младих се пријавио за добровољно и поверљиво саветовање и тестирање, а један број је укључен на терапију. За непуне три године реализације обухваћено је преко 50 младих особа из система социјалне заштите.

Е. Мере за заштиту деце чији су родитељи у затвору и деце која живе у затвору са својим мајкама

104. Новим **Законом о извршењу кривичних санкција** (2014) прописано је у члану 90. право осуђеног на двапут месечну посету деце. Чланом 119. предвиђена су права осуђене жене која има дете да може задржати дете до истека казне, а нјдуже до навршене друге године живота, после чега родитељи детета споразумно одлучују да ли ће дете поверити на чување оцу, осталим сродницима или другим лицима. Кад се родитељи не споразумеју или је њихов споразум на штету детета, о поверавању детета одлучује суд надлежан према пребивалишту, односно боравишту мајке у време осуде.

VII. Образовање, слободно време и културне активности (чл. 28. 29. 30. и 31.)

А. Право на образовање, укључујући струковну обуку и усмеравање (члан 28.)

Препорука 61. CRC/C/SRB/CO/1

105. У извештајном периоду усвојен је Закон о основама система образовања и васпитања (2009. са изменама и допунама 2011. и 2013.), Закон о уџбеницима и другим наставним средствима (2009), Закон о ученичком и студентском стандарду (2009), Закон о предшколском образовању и васпитању (2010), Закон о основном образовању и васпитању (2013) и Закон о средњем образовању и васпитању (2013).

106. Ради 2.384 државних вртића, 1.106 основних школа, 608 средњих школа и 86 факултета, што представља преко 4.000 васпитно образовних институција. Деца се укључују у обавезни бесплатни припремни предшколски програм чије је трајање продужено са шест на девет месеци, олакшан је упис деце из мањинских заједница и омогућен рад на матерњем језику. Предшколским образовањем обухваћено је око 29% деце из сеоских подручја. У сиромашним општинама приступ образовању није обезбеђен свој деци која живе на већој удаљености од четири километра од школе³⁰. Уведено је инклузивно образовање, предвиђени су механизми подршке за децу и наставно особље у његовој примени. У почетном програму ангажовано је 179 педагошких асистената, потом у протекле две године ангажовано је нових 128 асистената, укупно 307. Развијене су и реализоване обуке за више од 600 наставника и директора из 180 установа, ради повећања обухвата деце из маргинализованих група у образовни систем и продужења школовања. Донет је **Правилник о ближим условима за утврђивање права на**

³⁰ Преко 400 ученика основних школа из 11 општина из категорије најнеразвијенијих нема организован и плаћен превоз до школских установа, према истраживању које је спровела Коалиција за мониторинг права детета у Републици Србији у другој половини 2011. године у оквиру Акције „Од куће до школе” која се бавила питањем доступности основног образовања децу која живе на удаљености већој од четири км од основне школе.

индивидуални образовни план, његову примену и вредновање, Правилник о оцењивању у основном образовању и васпитању, Стручно упутство о начину пружања додатне подршке у образовању деце, ученика и одраслих са сметњама у развоју у васпитној групи, односно другој школи и породици од стране школе за ученике са сметњама у развоју, Правилник о додатној образовној, здравственој и социјалној подршци детету и ученику.

107. У складу са Законом, за све ученике којима је потребна додатна подршка у образовању, сачињавају се индивидуални образовни планови-ИОП, као и индивидуални програм завршног испита у складу са напредовањем и ИОП-ом по коме су се ученици образовали.

108. Програм реформе средњег стручног образовања *Модернизација средњег стручног образовања* се спроводи од августа 2003. године. После осам година направљени су и тестирани наставни програми за 28 огледних профила у осам подручја рада. У пројекат је укључено више од 300 средњих стручних школа, кроз различите обуке прошло је више од 4000 наставника. Уведени су нови образовни профили у средњем стручном образовању у редован програм (неколико година су били огледни) након евалуације Завода за вредновање квалитета у образовању. Прво је уврштено 12 образовних профила у различитим областима, а до 2013. и преостали профили намењени редованом програму.

109. **Законом о основама система образовања и васпитања** инсистира се на толеранцији и увод се правила којима се санкционише сваки поступак који нарушава атмосферу у школи од стране запослених, а отказом уговора о раду свако кршење забране насиља од стране наставника према детету. Наставник који добије отказ уговора о раду због утврђеног насиља према детету остаје без лиценце за рад. МПНТР је ради ефикасне примене ових одредби донелео **Правилник о протоколу поступања у одговору на насиље у васпитнообразовним установама** где прецизно дефинише процену и поступање. Организоване су обуке за примену протокола свих инспектора и саветника школских управа са цињем да подрже примену али и да санкционишу непримењивање нових прописа. При министарству је 2012 . године формирана **Јединица за превенцију насиља**. Јединица је реализовала велики број обука, као што је на пројекту *Заштита деце од насиља у Југоисточној Европи*, (финансирала ЕУ у сарадњи са УНИЦЕФ-ом) у вези са препознавањем и реаговањем образовног система у ситуацијама када су деца жртве породичног насиља, трговине и експлоатације децом и сексуалног насиља, обучено је 160 запослених у васпитно образовним установама у четри града. Све предшколске установе, основне и средње школе у Србији имају своје **тимове за заштиту деце од насиља**. Тим је у обавези да припреми Програм заштите деце од насиља, који је садржан из два дела, један који се односи на превенцију и део који се односи на интервенцију за сваку школску годину, а у складу са ситуацијом на терену, бира теме које ће се обрађивати током школске године, семинаре за стручно усавршавање наставника. Током првог полугодишта школске 2013/2014. године Јединица за превенцију насиља, у оквиру програма *Школа без насиља*³¹,

³¹ Укупан број школа у програму је 251 од чега 242 основне школе и 9 средњих школа у око 90 места у Србији, што је око 16% свих школа у Србији. На листи чекања за улазак у програм "Школа без насиља" тренутно се налази 17 основних и 7 средњих школа за чијим се донаторима трага током целе године.

отпочела је са активностима пројекта *Превенција родно заснованог насиља*. Имплементиран је програм за обуку **тимова за кризне интервенције и реаговање у кризним ситуацијама**. Обуке су усмерене на помоћ школама у драматичним ситуацијама које могу да поремете функционисање школе за дуже време (нпр. самоубиство ученика, смрт ученика или наставника). Од значајнијих превентивних активности које МУП спроводи у циљу спречавања насиља над и међу децом издвајају се акција *Школа без дроге и насиља*, програми *Школски полицајац* и *Школа без насиља - Моја школа, безбедна школа*, пројекти *Безбедно детињство - развој безбедносне културе младих*, *Спорт-Школа-Полиција* и у складу са **Стратегијом полиције у заједници** 17 пројеката локалног карактера намењених информисању деце и младих о превенцији злоупотреба опојних дрога и алкохола, насиља у школи и породици, вршњачког насиља и хулиганизмама.

110. Након евалуације резултата петогодишњег спровођења програма *Школа без насиља – моја школа безбедна школа*, које је обавио Институт за психологију, налази који су публиковани у 2010. години, указују на следеће: већина деце (56%, у неким школама и до 85%) се у школама осећа сигурније захваљујући програму; смањени су тежи облици насиља (највише је смањено физичко насиље), а у млађим разредима има знатно мање свих облика насиља; број ученика који учестало трпе насиље смањено се за 6%, а у неким школама и до 50%; слабије ефекте програм је имао на ученике старијих разреда, велике школе у урбаним срединама (посебно у Београду): значајно је порасла спремност ученика да се у ситуацијама насиља обрате за помоћ наставнику.

Б. Циљеви образовања у вези са квалитетом образовања (члан 29). Деца припадници мањина или аутохтоне/староседелачке групе (члан 30.)

111. Прописана је листа приоритетних области стручног усавршавања од значаја за развој образовања и васпитања за период од три године од 2012-2014. године као сто су: Превенција насиља, злостављање и занемаривање, превенција дискриминације, инклузија деце и ученика са сметњама у развоју и из друштвено-маргинализованих група, индивидуални образовни план, уважавање различитости и развијање мултикултуралних вредности, неговање културног идентитета, сарадња са родитељима, ученицима, ученичким парламентима, обезбеђивање квалитетног образовања.

112. Будући да је усвојен Закон о забрани дискриминације и Закон о националним саветима националних мањина (2009), заокружен је законодавни оквир за унапређење заштите права националних мањина³². Деци која припадају националним мањинама, у основној или средњој школи, омогућена су три модалитета у образовању: Настава на матерњем језику (изводи се на албанском, босанском, бугарском, мађарском, румунском, русинском, словачком и хрватском); двојезична настава - на матерњем и српском језику (изводи се на албанском и српском,

³² Права националних мањина у области образовања, Трећи периодичном извештају о спровођењу Оквирне конвенције за заштиту националних мањина
http://www.ljudskaprava.gov.rs/images/konvencije/Treci_izvestaj_o_sprovodjenju_Okvirne_konvencije_eng.pdf

мађарском и српском, румунском и српском, словачком и српском и хрватском и српском) и настава на српском језику, уз изборни предмет Матерњи језик са елементима националне културе. За потребе образовања националних мањина одобравају се уџбеници на језицима националних мањина, који по свом тиражу спадају у нискотиражне уџбенике. МПНТР суфинансира издавачким кућама штампање ових уџбеника, како њихова цена не би била већа од високотиражних уџбеника. Тренутно је одобрено 1.300 уџбеника за основну и средњу школу.

В. Права на културу деце која припадају староседелачким и мањинским групама (члан 30.) Одговор у Анексу 1, страна 106.

Г. Обрзовање о људским правима и грађанско образовање

113. КЉМП спроводи од 2012. године програм *Календар људских права* који подразумева да сваки месец у години буде посвећен, односно обележен низом активности које ће допринети унапређењу положаја одређене групе/мањине, промоцији вредности и начела неotuђивости основних људских права. Избор области/теме прати међународне празнике УН, као и друге празнике који се обележавају на међународном нивоу, тако се спроведе активности посвећене борби против насиља у септембру, правима детета у новембру, правима особа са инвалидитетом у децембру, обележавање Недеље толеранције и Недеље људских права, Међународног дана људских права током децембра. Поред КЉМП и МПНТР, и други државни органи, независна тела за заштиту људских права, ОЦД, у сарадњи са представницима међународне заједнице и представницима медија обележавају ове дане. Наведени празници се обележавају у основним и средњим школама, као и дани сећања на жртве холокауста, геноцида и других жртава фашизма.

Д. Одмор, игра, слободно време, рекреација и културне и уметничке активности (члан 31.)

114. Стратегијом развоја спорта за период 2009-2013. године, **Законом о спорту** и низом подзаконских аката тежи се стварању квалитетних услова да се спорт код деце развија и унапређује. **Министарство омладине и спорта** спровело је низ развојних системских активности (истраживања, анализе, препоруке, едукације) и финансијски подржало бројне пројекте у овој области. У 2012. години реализован је програм Изградња спортских објеката за лица са посебним потребама и инвалидитетом и реконструкција постојећих спортских објеката ради прилагођавања особама са инвалидитетом. Током 2013. године министарство је на позив и у сарадњи са Центром за права детета започело активности на унапређењу заштите деце и младих спортиста од насиља у спорту. Радна група је припремила **Модел протокола за заштиту деце и младих од насиља у спортским и рекреативним активностима** који се у потпуности ослања на Општи протокол за заштиту деце од злостављања и занемаривања, који спортске организације могу да користе ради побољшања заштите деце укључене у њихове активности.

115. **Завод за проучавање културног развика** је током 2011. године спровео истраживање Културни живот и потребе ученика средњих школа у Србији. Карактеристика слободног

времена средњошколаца је да велика већина има дневно до пет сати слободног времена које најчешће проводи кроз омиљене активности у тзв. приватној сфери, гледање ТВ и слушање музике, бављење спортом, коришћење рачунара, за које је потребна минимална количина материјалних средстава. Активности из домена културног живота, као што су бављење уметношћу и одласци у неку од институција културе, изузимајући гледање ТВ-а и слушање музике, не спадају у омиљене начине провођења слободног времена. Материјални положај већине породица које имају ученика/е је веома тежак и тиме од утицаја на обим и квалитет културног живота средњошколске популације.

VIII. Мере посебне заштите (чл. 22. 30. 32-36. 37. (б -д) 38. 39. и 40.)

А. Деца избеглице и интерно расељена деца, деца без пратње/гражиоци азила, деца мигранти (члан 22.)

116. Проблем избеглица и интерно расељених лица се постепено решава. На територији Републике Србије данас борави око *43.763 избеглица* (11.324 из Босне и Херцеговине и 32.371 из Републике Хрватске). Број *интерно расељених лица* са Косова и Метохије је 203.480. У колективним центрима се налазе и малолетници - 155 интерно расељених и 16 избеглица³³. Лицима у колективним центрима обезбеђен је смештај и исхрана од стране Комесаријата за избеглице и миграције (КИРС). Сва деца избеглице која поседују статус, као и деца ИРЛ од дана напуштања АП Косова и Метохије имају обезбеђена права из области здравствене и социјалне заштите и укључена су у образовни систем. За децу избеглице лишене породичног старања Комесаријат издваја средства за смештај у хранитељским породицама. Предузимају се одговарајуће мере ради остваривања права детета на животни стандард. КИРС у програмима интеграције примењује критеријуме угрожености, те предност имају породице са ментално или физички оболелом децом, самохрани родитељи са једним или више деце млађе од 18 године, породице са више деце, угрожена деца или адолесценти, деца са специјалним потребама, деца жртве злостављања и насиља. Усвојена је **Национална стратегија за решавање питања избеглица и интерно расељених лица за период од 2011. до 2014. године.**

117. Значајно је повећан број лица која у РС траже азил. Према подацима МУП-а - Одсек за азил, од 2008. до 2013. године, укупно су 2.453 малолетна лица тражила азил (2008. - 2; 2009. - 79; 2010. -138; 2011. -722; 2012. -744 и 2013. -768). МУП је 2009. године, донео **Обавезну инструкцију о поступању са кријумчареним лицима**. КИРС је од краја 2013. године отворио још три центра за смештај тражилаца азила и то у Сјеници, Тутину и Крњачи у Београду, а укупни смештајни капацитети су 760 места. У последњих годину дана не постоје проблеми са смештајним капацитетима. Повећан је број малолетних тражилаца азила без пратње. Закон о основама система образовања и васпитања уводи могућност уписа деце миграторних група без поседовања потпуне документације (матичне књиге рођених, пријављено пребивалиште или боравиште).

³³ У функцији је 20 колективних центара, од чега је 8 на Косову и Метохији, у којима је смештено 1369 лице и то 310 избеглица и 940 интерно расељених лица.

Б. Деца у оружаним сукобима, укључујући право на физички и психички опоравак и друштвену реинтеграцију (чл. 38. и 39.)

118. **Одлука о обустави обавезе служења војног рока** коју је Народна скупштина усвојила 15. децембра 2010. године почела је да се примењује од 1. јануара 2011. године, те се од тада служење војног рока врши по принципу добровољности. У складу са **Уредбом о начину и поступку добровољног служења војног рока са оружјем** 2011. године обустављена је цивилна служба, која је представљала замену обавези служења војног рока са оружјем лицима, која због приговора савести, нису желела да испуњавају наведену обавезу.

В. Деца у случајевима искоришћавања, укључујући физички и психолошки опоравак и социјалну реинтеграцију (чл. 32. 33. 34. и 35.)

119. Законом о социјалној заштити по први пут су као корисници услуга препозната деца и млади жртве злостављања, занемаривања, експлоатације и трговине људима, а корисници права и услуга у области социјалне заштите могу бити и страни држављани, у складу са међународним уговорима. То представља велики напредак и омогућава заштиту ове групе деце која су посебно изложена ризицима да буду жртве експлоатације, вишеструке дискриминације и социјалне искључености. ЦСР, у функцији органа старатељства, према овој деци спроводи старатељску заштиту и предузима све расположиве мере из своје надлежности за заштиту њихових права и интереса. Такође закон чланом 41. предвиђа право на смештај у прихватилиште. По подацима Републичког завода за социјалну заштиту из 2012. године у функцији су три свратишта за децу која живе и раде на улици, у Београду, Нишу и Новом Саду, где је 294 деце упутио надлежни центар за социјални рад. Ово нису свеукупни подаци о броју деце која живе и раде на улици, већ само оне деце о којој је центар за социјални рад имао сазнања.

120. **Законом о посебним мерама за спречавање вршења кривичних дела против полне слободе према малолетним лицима** који је усвојен 2013. године, у правни систем се уводе нови облици кривичноправне заштите деце жртава кривичних дела против полне слободе и представља **укидање застарелања сексуалних деликата над децом**. Овај закон се примењује на учиниоце који су према малолетним лицима извршили следећа кривична дела: силовање, обљуба над немоћним лицем, обљуба са дететом, обљуба злоупотребом положаја, недозвољене полне радње, подвођење и омогућавање вршења полног односа, посредовање у вршењу проституције, приказивање, прибављање и поседовање порнографског материјала и искоришћавање малолетног лица за порнографију, навођење малолетног лица на присуствовање полним радњама, искоришћавање рачунарске мреже или комуникације другим техничким средствима за извршење кривичних дела против полне слободе према малолетном лицу. Прописане су посебне мере према учиниоцима наведених кривичних дела и утврђује се вођење посебне евиденције лица осуђених за та кривична дела.

121. Изменама и допунама Законика о кривичном поступку (ЗКП) 2013. године проширен је број кривичних дела у односу на која се могу применити посебне доказне радње, тако да се оне могу применити и у односу на кривично дело „Приказивање, прибављање и поседовање порнографског материјала и искоришћавање малолетног лица за порнографију (члан 185. став 2. и 3. Кривичног законика).

122. Сексуално насиље је сврстано у такозвани трећи ниво који обавезује образовну установу да пријави случај МУП-у, сарађује са здравственим установама и установама социјалне заштите. У Каталог акредитованих програма стручног усавршавања наставника, васпитача и стручних сарадника уврштени су програми који се баве превенцијом сексуалног насиља. МПНТР реализује програм *Безбедно детињство* (укључене су све основне школе) у сарадњи са МУП-ом и једна од тема је и трговина децом, односно сексуално насиље и експлоатација. Према малолетним лицима жртвама сексуалног искоришћавања и злостављања поступају полицијски службеници ангажовани на пословима сузбијања сексуалних деликата са сертификатима којима се гарантује да су стекли посебна знања из области права детета и кривичноправне заштите малолетних лица у складу са законским прописима и процедурама из Посебног протокола о поступању полицијских службеника у заштити малолетних лица од злостављања и занемаривања, које су усаглашене и са одредбама Конвенције Савета Европе о заштити деце од сексуалне експлоатације и сексуалног злостављања. Малолетном лицу жртви сексуалног деликта даје се могућност да само изабере да ли жели да са њим разговор обави полицијски службеник женског пола.

123. Законом о социјалној заштити уводе се међу нове групе корисника које су у пракси социјалне заштите до сада биле недовољно заступљене, дете жртва трговине људима, као и дете страног држављанина који је жртва трговине људима. Као групе услуга наводе се саветодавно-терапијске и социјално-едукативне услуге, као и услуге смештаја и услуге подршке за самосталан живот. У наведеним групама услуга предвиђени су и специфичнији сервиси који се односе конкретно на социјалну интеграцију и физички и психички опоравак, склоништа за децу и СОС линије за децу.

124. Установе социјалне заштите, у сарадњи са другим актерима у заштити жртава трговине људима, испуњавају своје дужности предвиђене Конвенцијом Савета Европе о борби против трговине људима. Усвајањем Уредбе о мрежи установа социјалне заштите Влада је основала 2012. године **Центар за заштиту жртава трговине људима**, који обавља послове процене стања, потреба, снага и ризика жртава трговине људима, врши послове идентификације и обезбеђује адекватну помоћ и подршку жртвама у циљу њиховог опоравка и реинтеграције. У циљу информисања жртава трговине, Центар је сачинио лифлет који се дистрибуира преко МУП-а и омогућава доступност информација непосредно у моменту откривања жртве или у случају сумње да се можда ради о трговини људима. Центар организује заштиту малолетних лица, жртава трговине људима у сарадњи са надлежним органом старатељства. Највећи број деце је враћен у породицу порекла. У оним случајевима у којима је орган старатељства проценио да то није изводљиво, или није у најбољем интересу детета, деци је одређен

привремени старатељ, па су након тога смештена у прихватилишта, домове, хранитељске породице, враћена у земљу порекла или су спојена са породицом у трећој земљи. Готово је немогуће добити прецизне статистичке податке о броју деце која стижу у РС без пратње својих родитеља или старатеља, и у томе се РС не разликује од других европских земаља. Овај проблем је углавном последица чињенице да све већи број илегалних исељеника никада не буде идентификован, па стога деца без пратње која путују кроз РС често остају без подршке институција система.

125. Полазећи од стратешких циљева **Националног плана акције за борбу против трговине људима** (2009-2011) надлежни субјекти су дужни да побољшају идентификацију жртава свих облика трговине људима путем унапређења способности владиних и невладиних представника, спрече секундарну виктимизацију жртава/сведока од стране државних органа и сачине дугорочне програме заштите и реинтеграције жртава трговине људима. МРЗСП и Међународна организација за миграције, закључили су 2011. године Меморандум о сарадњи за имплементацију Заједничког програма Међународне организације за миграције, Високог комесаријата УН за избеглице и Канцеларије УН за борбу против наркотика и организованог криминала за борбу против трговине људима у Србији. У оквиру овог Меморандума, МРЗСП је за запослене у ЦСР израдио *Програм обуке* и организовало 10 тренинга у циљу јачања стручних капацитета за идентификацију и пружање заштите потенцијалним и жртвама трговине људима, који су одржани током 2011. и 2012. године за 76 ЦСР и 277 стручњака. Истим тренингом обухваћени су и запослени у Центру за заштиту жртава трговине људима. Као резултат ових активности урађен је *Приручник за рад стручњака органа старатељства са жртвама трговине људима* (о организовању заштите, помоћи и подршке жртвама трговине људима) који је дистрибуиран свим ЦСР. МУП је у сарадњи са Црвеним крстом Србије израдио приручник „Трговина људима – превентивни пакет“, на основу кога су развијене две друштвене игре: „1,2,3, од куће до школе“ (намењена деци школског узраста) и „Трафедо“ (намењена адолесцентима), као и цртани филм „Пиноккио“. Током 2012. и 2013. године, реализован је пројекат „Локалне заједнице у борби против трговине људима“.

126. **Законом о управљању миграцијама** предвиђено је успостављање интегралног система за прикупљање, организацију и размену неопходних података за управљање миграцијама. Малолетници који траже азил се у Центру за смештај малолетних страних лица без пратње родитеља или старатеља задржавају у просеку од 20 дана до два месеца и тај период се постепено продужава. Разлог за продужено трајање смештаја је недостатак слободних места у центрима за азил у Бањи Ковиљачи или Боговађи.

127. Република Србија није пружила ауторитативни одговор у сваком конкретном случају „несталих беба“, на шта је била обавезна пресудом Европског суда за људска права, позивајући се на препоруке Заштитника грађана садржане у Посебном извештају о случајевима тзв.

„несталних беба“³⁴. Пресудом је наложено РС да обезбеди механизме испитивања случајева, уз препоруку да тај механизам буде доношење посебног закона.

Г. Деца на улици

128. Деца улице (деца без правог дома) остају бројна и рањива. Досадашња сазнања о перспективама и потребама ове деце су скромна и несистематична, а постојећи механизми заштите и услуге помоћи и подршке су у недовољној мери развијени, што повећава ризике којима су деца која су укључена у живот или рад на улици изложена и доприноси њиховом даљем искључивању из живота заједнице. Имајући наведено у виду као и препоруку Комитета број 69. да држава уговорница треба да изради стратегију за подизање свести о правима деце са улице инициран је процес израде *Модела Националне стратегије за превенцију и заштиту деце укључене у живот или рад на улици од искоришћавања и злоупотреба* од стране Мисије ОЕБС у Србији, а у оквиру пројекта *Унапређење институционалног одговора на изазове трговине људима у Републици Србији*.

Д. Деца у сукобу са законом, жртве и сведоци

1. Спровођење правне заштите малолетника (члан 40.)

129. Интезивирани су напори на реформи система малолетничког правосуђа с циљем његовог даљег усклађивања са новим стандардима, пре свега, са Препоруком Комитета министара Савета Европе државама чланицама о европским правилима за малолетне учиниоце којима су изречене санкције или мере и усвојеним Смерницама Комитета министара Савета Европе о правосуђу по мери детета. Реформа малолетничког законодавства иде у правцу шире примене мера које обезбеђују скретање са класичног кривичног поступка, проширује се листа васпитних налога и њихова шира примена од стране тужиоца у предкривичном поступку.³⁵ Од важности је активност Савета за праћење и унапређење рада органа кривичног поступка и извршења кривичних санкција према малолетницима који подноси Министарству правде и Врховном суду Србије (Врховном касационом суду) бројне иницијативе, предлоге, мишљења и анализе које се односе на преступништво малолетника и кривичноправну заштиту малолетних лица и на поступање према њима.³⁶ Измењеним и допуњеним прекршајним законодавством 2009. године установљени су посебни прекршајни судови и у правосудни систем уведени у рад судије за прекршаје. Усвојен је нови *Закон о прекршајима* јула 2013. године, са почетком примене од 1.

³⁴

http://www.ombudsman.rs/attachments/3286_Redovni%20godisnji%20izvestaj%20Zastitnika%20gradjana%20za%202013.%20godinu.pdf Видети случај Зорица Јовановић против Србије, доступан на интернет страници Министарства правде <http://www.zastupnik.mpravde.gov.rs/cr/articles/presude/u-odnosu-na-rs/presuda-zorica-jovanovic-protiv-srbije-predstavka-br.-21794-08.html>.

³⁵Препоруке из анализе примене васпитних налога и посебних обавеза, и заштите деце као оштећених у кривичноправним поступцима у 2010. години је израдио Републички завод за социјалну заштиту у оквиру пројекта „Подршка реформи малолетничког правосуђа“.

³⁶У вези са извештајем „Независна процена стања права деце у сукобу са законом у институцијама малолетничког правосуђа у Србији“ *Савет* је предложио мере за „Системска унапређења“, „Мере за побољшање услова у притворима и развој алтернатива за притварање и упућивање у институције“ и „Опште мере за унапређење услова у институцијама малолетничког правосуђа“ и доставио их надлежним институцијама током 2011. и 2012. године.

марта 2014. године. Законом је посебно прецизирано и начело забране суђења два пута у истој ствари.

130. Обављање полицијских послова и примена законских овлашћења према малолетним лицима, регулисано је раније донетим законским прописима, а новину представљају одредбе Законика о кривичном поступку према којима од октобра 2013. године предистражним поступком руководи надлежни јавни тужилац. Прикупљање обавештења од малолетника у својству грађанина (оштећеног/жртве или очевица) и саслушање малолетника у својству осумњиченог (уколико је јавни тужилац за малолетнике поверио полицији да обави саслушање), обављају искључиво полицајци за малолетнике, а по потреби и други полицијски службеници са сертификатима. Посебна пажња посвећена је начину обављања разговора са малолетним лицем жртвом кривичног дела, коме је омогућено да након предходно обављеног разговора са представником органа старатељства, изабере „особу од поверења“, која уместо родитеља може присуствовати даљем предузимању полицијских овлашћења према њему.

2. Деца лишена слободе, хапшење, задржавање у притвору и затварање детета (члан 37. тачке б-д)

131. Према одредбама члана 294. ЗКП одређивање мере задржавања осумњиченог (пунолетног и малолетног) лица у надлежности је јавног тужиоца, који може одобрити полицији да осумњиченом донесе и уручи решење о задржавању до 48 сати у предистражном поступку. Након ступања на снагу новог Закона о прекршајима меру задржавања окривљеног у прекршајном поступку до 24 сата доноси судија за прекршаје наредбом о задржавању (чл. 191. и 192.), а полиција може решењем одредити задржавање најдуже до 12 часова, лицу које је затечено у вршењу прекршаја под дејством алкохола или других психоактивних супстанци (члан 193.). Одредбом члана 94. став 2. ЗКП прописано је да малолетно лице које, с обзиром на узраст и душевну развијеност, није способно да схвати значај права, ослобођено је од дужности сведочења, не може се испитати као сведок, осим ако то сам окривљени захтева. Одредбом члана 193. став 3. прописано је да када се малолетно лице које није навршило 16 година позива у својству сведока, позивање се врши преко његових родитеља, односно законских заступника, осим ако то није могуће због потребе да се хитно поступа или због других оправданих разлога. Напред наведене одредбе дале су широк спектар права и деци у кривичним поступцима, било да су извршиоци кривичног дела, или се налазе у одређеном својству са окривљеним или да су оштећена извршеним кривичним делом.

Ђ. Програм обуке за стручне особе које су укључене у систем малолетничког законодавства

132. У склопу пројекта Правосудне академије у 2013. години, организација цивилног друштва Центар за права детета је реализовао пет радионица с циљем припреме материјала прилагођеног малолетним лицима о правима и обавезама које они имају у институцијама за извршење

заводских васпитних мера и казне малолетничког затвора. Радионицама су присуствовали малолетни учиниоци кривичних дела којима је изречена заводска васпитна мера упућивања у васпитну установу, упућивања у васпитно-поправни дом и казна малолетничког затвора. Циљеви радионица су били да се утврди колико и како малолетни учиниоци кривичних дела разумеју своја права и обавезе у институцијама, утврди каква додатна појашњења су им потребна како би разумели која права и обавезе имају, као и у којој форми и на који начин би волели да се информишу о својим правима и обавезама. На основу одржаних радионица припремљени су прилагођени материјали. Правосудна академија, РЗСЗ, Центар за права детета уз финансијску подршку УНИЦЕФ-а, спроводе пројекат *Ка правосуђу по мери детета* у циљу припреме препорука за унапређење судске праксе, доношења одлука у најбољем интересу детета уз пуно поштовање права детета на партиципацију у грађанским и кривичним судским поступцима.

133. Поред права регулисаних у раније донетим прописима, оштећено малолетно лице има додатна права установљена ЗКП. Сведок који у време саслушања није пунолетан не полаже заклетву (члан 97). Малолетно лице које, с обзиром на узраст и друштвену развијеност, није способно да схвати значај права да је ослобођено од дужности сведочења, не може се испитати као сведок, осим ако то сам окривљени захтева (члан 94).

134. У РС тренутно има 1862 полицијска службеника са сертификатима којима се гарантује да су завршили обуку и стекли посебна знања из области права детета, преступништва малолетника и кривичноправне заштите малолетних лица у складу са чланом 165. Закона о малолетницима. Од 2005. до 2010. године, МУП је у сарадњи са Правосудном академијом уз подршку београдске Канцеларије УНИЦЕФ и удружења грађана Центар за права детета, спровео обуку 1.752 полицијска службеника, а у току 2013. године, након потписивања *Споразума о сарадњи у области обуке и стручног усавршавања полицијских службеника МУП-а за примену Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица* између МУП-а и Правосудне академије у циљу обезбеђења континуитета обуке полицијских службеника, додатно је обучено 110 нових полазника, на основу средстава обезбеђених из буџета МУП-а.

Е. Деца припадници мањина или аутохтоне/староседалачке групе (члан 30.)

135. Законска регулатива из области заштите мањинских права заокружена је донешењем Закона о националним саветима националних мањина 2009. године. Овим законом уређује се и надлежности у области образовања, културе, обавештавања и службене употребе језика и писма и друга важна питања везана за остваривање мањинске самоуправе.

Примена Конвенције о правима детета на територији Аутономне покрајине Косово и Метохија:

136. У Закључним примедбама (CRC/C/SRB/CO/1, тачка 6) Комитет за права детета захтева од УНМИК-а да, не доводећи у питање решење правног статуса Косова, достави потребне информације о спровођењу Конвенције на територији Косова и Метохије. Напомињемо да нисмо упознати са чињеницом да су тражене информације достављене. Информације којима располажемо су искључиво извештаји међународних организација које делују на АП Косову и Метохији (даље КИМ) и извештаји Канцеларије за Косово и Метохију Владе Републике Србије. Без обзира на временску дистанцу од петнаест година, откада је успостављено међународно цивилно и војно присуство на КИМ, Срби и други неалбанци суочени су са низом препрека у остваривању својих основних слобода и људских права као што су ограничавање и онемогућавање слободе кретања, брига за сопствену безбедност, немогућност слободне употребе српског језика, отежан приступ институцијама, непостојање адекватних механизма за повраћај узурпираних имовине, онемогућавање уласка у несметан посед, непостојање адекватних механизма за очување имовине од поновног усељавања након извршене евикције, непостојање могућности слободног одабира места повратка, одбијање пријема повратника од стране локалне заједнице, непостојање услова за одржив опстанак повратника, константне покушаје преименовања и затирања постојања српског културног и верског наслеђа, незаконито отуђење имовине у власништву Републике Србије.

137. Привремене институције самоуправе на КИМ донеле су законе и подзаконске акте који се односе на права детета у области социјалне заштите, здравствене заштите, образовања, приступа правди, забране дискриминације, спречавање дечијег рада, промовисање дечијих права, у пракси одредбе тих закона се не примењују. У институционалном смислу формирана су тела која се баве заштитом права деце: Међуминистарски савет за људска права, Савет за спречавање и елиминацију дечијег рада, Национални савет за особе са инвалидитетом, Савет за одбрану детета и правду за децу, Косовски савет за здравље мајке и детета, Радна група Националног координатора против трговине људима, Локални акциони савети за праћење дечијег рада и друге владине радне групе.

138. Према подацима³⁷ 8,3% домаћинстава није регистровало рођење (неког од) своје деце млађе од 18 година. Здравствени показатељи указују на највишу стопу смртности одојчади и деце до 5 година старости у Европи, значајан степен закржљалости, подхрањеност и неухрањеност мале деце³⁸. Косово троши око 3% БДП-а на здравствену заштиту. Најновије студије³⁹ показују да су деца на КИМ, у поређењу са општом популацијом у знатно већем

³⁷ „Свако дете вреди“, Регистрација рођења на Косову, УНИЦЕФ, 2009.

³⁸ УНИЦЕФ, 2009.

³⁹ [http://www.unicef.org/kosovoprogramme/Child_Poverty_ENG\(2\).pdf](http://www.unicef.org/kosovoprogramme/Child_Poverty_ENG(2).pdf), „Сиромаштво деце на Косову“, документ о опцијама политике и синтетизовани извештај, УНИЦЕФ, 2010.

ризиком од сиромаштва⁴⁰. У сиромаштву живи 46,2% становништва, од тог 48.6% деце узраста 0-19 година. Материјалне надокнаде најрањивијим категоријама становништва исплаћују се из буџета у оквиру шеме социјалне помоћи породицама у којима један члан није способан за рад и породицама у којима незапослени чланови имају дете млађе од 5 година или сироче до 15 година живота.

139. **Право на образовање** загарантовано је чланом 3.3 Уставног оквира, а након једнострано проглашене независности чланом 47 тзв. Устава Косова. На образовање се троши 4,6% БДП-а, колико просечно и у региону, с тим да је јавна потрошња по ученику на ниском нивоу. Роми, Ашкалије и Египћани се сматрају највише маргинализованим групама са ниском стопом уписа у основну школу и већом стопом сиромаштва.⁴¹ Деца ромских заједница нису интегрисана у школски систем, а вршњачко насиље над њима је изражено у подручјима са већинским албанским становништвом. Европски центар за питање мањина Косово (ЕЦМИ) је у свом извештају из јануара 2013. године указао на сегрегацију ученика из РАЕ (Роми, Ашкалије и Египћани) заједница у три школе на Косову. У сарадњи са Центром за правну помоћ и регионални развој упутили су жалбе школама и резултат је био обустава сегрегације и инклузија ученика РАЕ заједнице у мултиетничке разреде и учионице.⁴² Постоје и примери где деца албанске и српске заједнице похађају наставу у истим објектима, али међу њима нема никакве комуникације (село Рабовци, Црквена водица, Понеш). Страх је свакодневно присутан и код деце и код родитеља због изражене нетрпељивости бројнијих албанских ученика. На проблеме у образовном процесу најчешће припадници горанске заједнице који похађају школе које раде по плану и програму републичког министарства просвете у којима се настава одвија на српском језику који је матерњи језик горанске заједнице. Притисци албанске заједнице су усмерени на промену наставног плана и програма који би се одвијао на албанском језику и по програму привремених косовских институција.

140. Основни проблем у сектору образовања је питање безбедности у објектима у којима се одвија настава и скоро свакодневни прекиди наставе, ограничена слобода кретања ученика, измештање школских објеката у неадекватне просторије у местима у којима је остао да живи мали број српског и неалбанског становништва. Живот у енклавама је изузетно тежак.

141. Основне и средње школе на територији КИМ које се финансирају из буџета Републике Србије примењују образовни програм који је у примени у свим деловима државе. Привремене институције самоуправе на КИМ не признају валидност тих програма што директно угрожава право мањинских заједница на образовање на матерњем језику. Образовни програм који је у примени на КИМ разликује се у тој мери да ученицима који заврше средњошколско образовање по косовском програму онемогућава наставак образовања на универзитетима у другим деловима Србије, укључујући универзитете у АП Војводини и Косовској Митровици.

⁴⁰ Опште прихваћена линија сиромаштва подразумева потрошњу од 1,417€ по особи дневно на основу података из Испитивања кућног буџета (Лична потрошња домаћинства) из 2006/2007. године

⁴¹ KFOS/COMPASS (2009) Положај заједница Рома, Ашкалија и Египћана на Косову: основно истраживање. КФОС, <http://www.kfosweb.info/pdf/>

⁴² ЕСМИ Kosovo, Сегрегација у образовању у општини Ђаковица, Извештај од 21. јануара 2013. године

Министарство за образовање, науку и технологију Косова још увек није организовало наставу високог образовања на српском језику. У косовском образовном систему има 346.000 ђака, од којих је око 1.000 деце са инвалидитетом која похађају специјална одељења у оквиру редовних школа, тзв. припојена одељења или иду у специјалне школе. Процењено је да око 10.000 деце не похађа школу, од којих око 7.000 спада у групу деце са инвалидитетом која представљају 13% деце са инвалидитетом. Преко 40.000 деце са значајним проблемима у учењу похађа редовна одељења, али њихове потребе нису утврђене и по правилу нису задовољене.⁴³ Програми за промену стања постоје, али се споро примењују. Инклузивно образовање још увек није заживело.

142. Деца имају право на заштиту и бригу потребну због њиховог доброг стања, укључујући право на **заштиту од насиља, малтретирања и експлоатације**. Не постоје подаци о злостављању деце, а УНИЦЕФ сматра да је разлог низак ниво свесности о овом проблему, недостатак служби за жртве и ограничен капацитет власти да препозна и бави се случајевима злостављања.⁴⁴ Просјачење као појава никада није систематски решавано. Значајна је разлика између броја просјака у руралним и урбаним срединама, као и начинима тражења новца. Косово је изворно, транзитно и одредишно место за жртве трговине децом, присилну проституцију и принудно просјачење, а жене и деца у маргинализованим заједницама су посебно рањиви на трговину људима, због високе стопе сиромаштва и ниских стопа наталитета. Истраживање које је спровео Форум за превенцију конфликта⁴⁵ указује да су деца у неким случајевима жртве принудног рада наметнутог од стране родитеља или криминалних група које контролишу велики број деце која просе на улицама. Малолетнички и принудни бракови још увек су присутни међу Ромима, Египћанима, Ашкалијама, Горанцима и албанским заједницама. Далеко је већи број девојчица са којима је склопљен рани брак, које су жртве сексуалног злостављања и насиља у кући, посебно у вишегенерацијским домаћинствима у која најчешће одлазе. По склапању брака девојчице и дечаци често напуштају школу како би ушли на тржиште рада и/или преузимања одговорности око кућних послова.⁴⁶ Разлози за склапање раног брака су најчешће политичке, економске и друштвене природе. У неким руралним срединама и међу неким припадницима РАЕ заједнице, сматрало се да су девојчице спремне на брак након полне зрелости у доби између 13 и 15 година.⁴⁷

⁴³ Kosovo Education Centre (KEC), Monitoring of the Rights of the Child in the Education Sector in Kosovo, Report 2 – 2010/11

⁴⁴ <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/humanrightsreport/index.htm#wrapper>, преузето 02. јуна 2014. године.

⁴⁵ Форум за превенцију конфликта, „Просјачење на Косову и његов утицај на безбедност људи“, Приштина, 2014.

⁴⁶ <http://africa.unfpa.org/webdav/site/eeca/shared/documents/publications/KOSOVO%20-%20Serbian.pdf>, преузето 02. јуна 2014. године, Склапање брака са децом или рани брак, Косово (РСБ УН 1244), УНФПА.

⁴⁷ http://www.unicef.org/kosovoprogramme/kosovo_media_pub_prot.009.04.pdf, УНИЦЕФ(2004), Трговина децом на Косову, УНИЦЕФ, Приштина, стр. 10.

ЗНАЧЕЊЕ СКРАЋЕНИЦА⁴⁸

УН – Уједињене нације

Конвенција – Конвенција о правима детета УН

Комитет – Комитет за права детета

УНИЦЕФ – Фонд за децу Уједињених нација

UNDP – Програм Уједињених нација за развој

УНМИК – Привремена административна мисија УН на Косову

ЕУ – Европска унија

ЕК – Европска комисија

ОЕБС – Организација за европску безбедност и сарадњу

РС – Република Србија

АП КиМ – Аутономна покрајина Косово и Метохија

МРЗСП – Министарство рада, запошљавања и социјалне политике

МПНТР – Министарство просвете, науке и технолошког развоја

МЗ – Министарство здравља

МУП – Министарство унутрашњих послова

УИКС – Управа за извршење кривичних санкција

МПДУ – Министарство правде и државне управе

МСП – Министарство спољних послова

МО – Министарство одбране,

⁴⁸ У извештају се користе називи државних органа који су учествовали у његовој изради под наведеним називима сагласно тада важећем Закону о министарствима из 2012. године. Доношењем новог Закона о министарствима („Службени гласник РС” број 44/2014) појединим министарствима измењене је делокруг и следствено томе називи: Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Министарство правде и Министарство државне управе и локалне самоуправе.

МКИ – Министарство културе и информисања

МОС – Министарство омладине и спорта,

КИРС – Комесаријат за избеглице и миграције

КИМ – Канцеларија за Косово и Метохију

КСЦД – Канцеларија за сарадњу са цивилним друштвом

СИПРУ – Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва,

РЗС – Републички завод за статистику

РЗСЗ – Републички завод за социјалну заштиту

ЦСР – Центар за социјални рад

РФЗО – Републички фонд за здравствено осигурање

СУК – Служба за управљање кадровима

ЈЛС – Јединице локалне самоуправе

ОЦД – Организација цивилног друштва

ЦПД – Центар за права детета

ИРЛ – Интерно расељена лица

ИПА – Инструменте претприступне помоћи

ЛГБТИ – особе Лезбејке, гејеви, бисексуалне, трансродне и интерсексулане особе

БДП – Бруто домаћи производ

НСП – Новчана социјална помоћ

ЗСЗ – Закон о социјалној заштити

ЗКП – Закон о кривичном поступку